

NECROPOLA PLANĂ DE TIP POIENEȘTI-LUKAȘEVKA DE LA DOLINJANY

(săpăturile din anii 1985, 1987, 1988)

de G. I. SMIRNOVA și V. F. MEGEI

Descoperirea necropolei de tip Poienești-Lukașevka de lângă satul Dolinjany (= Dolineni, reg. Cernăuți, Ucraina). și publicarea materialelor din primele 24 morminte cercetate de către Expediția Vest-ucraineană în anii 1977–1978¹ au provocat un interes deosebit în rândurile specialiștilor².

În anul 1985, după o întrerupere de șapte ani, la Dolinjany, pe locul așezării scitice și al necropolei Poienești-Lukașevka descoperite tot acolo, au fost reluate săpăturile. Răspunderea pentru efectuarea săpăturilor din acest obiectiv a fost încredințată lui V. F. Megei, care conducea practica arheologică a studenților în domeniul istoriei de la Institutul Pedagogic din Kamenet-Podolsk. În 1985 s-au căutat limitele de sud și de est ale necropolei, cu care prilej, pe o suprafață de 272 m. p., au fost descoperite 5 morminte (M. 25–29). În anii 1987–1988, săpăturile s-au făcut pe arii mai mari. În decursul celor două campanii, în cuprinsul unor sectoare având o suprafață totală de 1300 m. p. s-au găsit încă 29 morminte și s-au delimitat marginile de nord și de vest ale necropolei, cu excepția limitei de nord-vest, în zona dintre suprafețele VII și VIII. S-a fixat și marginea estică a cimitirului în partea estică a suprafeței VI, unde cu greu s-au surprins urmele unor morminte (M. 33, 34).

Astfel, la sfârșitul ultimei campanii de săpături numărul mormintelor înregistrate, inclusiv cenotafurile, a ajuns la 58, din care numai 12 cu urne. Pe suprafața de 2550 m. p., cercetată în decursul săpăturilor, în strat și la suprafață s-au mai găsit oase arse, inventar mărunț și rare fragmente din vase, care nu pot fi puse în legătură cu anumite morminte. Ele dovedesc totuși că necropola includea un număr mai mare de morminte decât cele 58 identificate.

¹ G. I. Smirnova, *Mogil'nik tipa Pojanešty-Lukaševka u s. Dolinjany na Bukovine (raskopki 1977–1978 gg.)*, SA, 3, 1981, p. 193–207. Inventarele mormintelor M. 1–24 sunt reproduse în lucrarea de față, în fig. 2–3, pentru a facilita cititorului comparația noilor descoperiri cu cele vechi.

² S. P. Pačkova, *Pro kul'turnu naležnist'mogil'nika poblizu s. Dolinjany na Pivničnij Bukovini*, Arheologija Kiev, 47, 1984, p. 99–101; M. Babeș, *Die Frühgermanen im östlichen Dakien in den letzten Jahrhunderten v.u.Z. Archäologische und historische Belege*, în *Frühe Völker in Mitteleuropa*, Berlin, 1988, p. 132, 142 urm.; V. E. Eremenko, *Process latinizacii arheologičeskikh obščnostej pozdnego predrimskogo vremeni Vostočnoj Evropy i složenie zarubienckoj kul'tury. Avtoreferat kandidatskoj dissertacii*, Leningrad, 1990, p. 12.

Trecând la prezentarea materialelor din cadrul necropolei (mormintele 25–58) amintim că toate mormintele se aflau la adâncimea de 0,25–0,40 m de la suprafața actuală a solului și că, din această cauză, în timpul lucrărilor agricole au fost deranjate marginile urnelor și fundul strachinilor care le acopereau și au fost distruse gropile funerare mai puțin adânci. De regulă, conturul gropilor a fost sesizat în solul vegetal neatins de plug sau numai în pământul viu aflat mai jos,

Mormântul 25 (suprafața IV), incinerare în urnă. S-a precizat la nivelul părții superioare a urnei, la adâncimea de 0,45 m. Gropița (cu diametrul de 0,6 m) nu s-a observat mai sus. Conturul ei rotunjit a fost identificat cu greu spre fund, care se afla la adâncimea de 0,57 m. În vasul spart se aflau în cantitate redusă oase calcinate mărunte, curățite de cărbuni, două fragmente dintr-un obiect de fier în formă de tijă și două bucăți de sticlă topită, probabil resturile unor mărgel. În afară de acestea, în urnă se găsea o mică strachină, ale cărei fragmente au putut fi separate cu prilejul sortării cioburilor urnei (fig. 9/25).

a. Drept urnă a servit un vas înalt, cu o toartă cu secțiune rectangulară, care unea buza cu umărul arcuit. Gâtul vasului este îngust, iar marginea buzei este fațetată. Toarta este în unghi; prin ea trece spre gât un orificiu oblic. Vasul este deformat. Înălțimea 19,6 cm, diametrul gurii 10,3 cm (fig. 4/25a).

b. Strachina cu care, probabil, era acoperită urna are formă hemisferică; fundul ei este arcuit, iar marginea neprofilată și nedelimitată. Suprafața vasului este neagră, lustruită. Înălțimea 3,5 cm, diametrul 10,5 × 11 cm (fig. 4/25b).

Mormântul 26 (suprafața IV), incinerare în urnă. S-a precizat la partea de sus a urnei, la adâncimea de 0,51 m. Urna era acoperită cu o strachină și a fost depusă într-o groapă de formă rotundă (0,34 × 0,40 m). Adâncimea gropii până la fund măsura 12 cm, mai sus conturul ei nu s-a putut preciza (fig. 9/26).

Ambele vase din mormântul 26 erau sparte în bucățele mărunte, fragile și de aceea forma lor sau profilul nu s-au putut reconstitui. În interiorul urnei se afla o cantitate mare de oase arse, curățate de resturile rugului. Pe fundul urnei, între oase, s-a găsit o aglomerare de fier topit, corodat. Prin munca restauratorului, în urma curățirii, au putut fi separate trei obiecte de fier: o fibulă, un cârlig rotund de centură și un brici (?) cu două tășuri (sau poate o foarfecă?).

a. Drept urnă a servit o oală de culoare neagră, lustruită, cu marginea buzei fațetată.

b. Strachină neagră lustruită, cu marginea fațetată și umeri arcuiți.

c. Fibulă de fier, cu lungimea de 8,5 cm. Ținând seama de curbura arcului și poziția clamei de prindere a piciorului, care nu se afla la mijlocul arcului, ci mai aproape de resort, aceasta aparține variantei B după Kostrzewski³ (fig. 4/26c).

d. Piesă de centură de fier, masivă, în formă de verigă largă, cu diametrul de 3 cm, prevăzută cu proeminențe în formă de coarne de o parte și de alta a butonului-cârlig (fig. 4/26d).

e. Foarfecă (?). Din acest obiect s-au păstrat două lame late și scurte, de formă triunghiulară, articulate între ele printr-o garnitură. Lungimea unei lame este de 5,7 cm, a celeilalte de 5 cm (fig. 4/26e).

f. Buza unui vas de culoare neagră, lustruită, cu marginea fațetată, găsită cu prilejul strângerii fragmentelor din urnă și din strachină.

g. O piesă de lut pentru lustruirea ceramicii.

³ J. Kostrzewski, *Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit*, Leipzig-Würzburg, 1, 1919, p. 17, fig. 2.

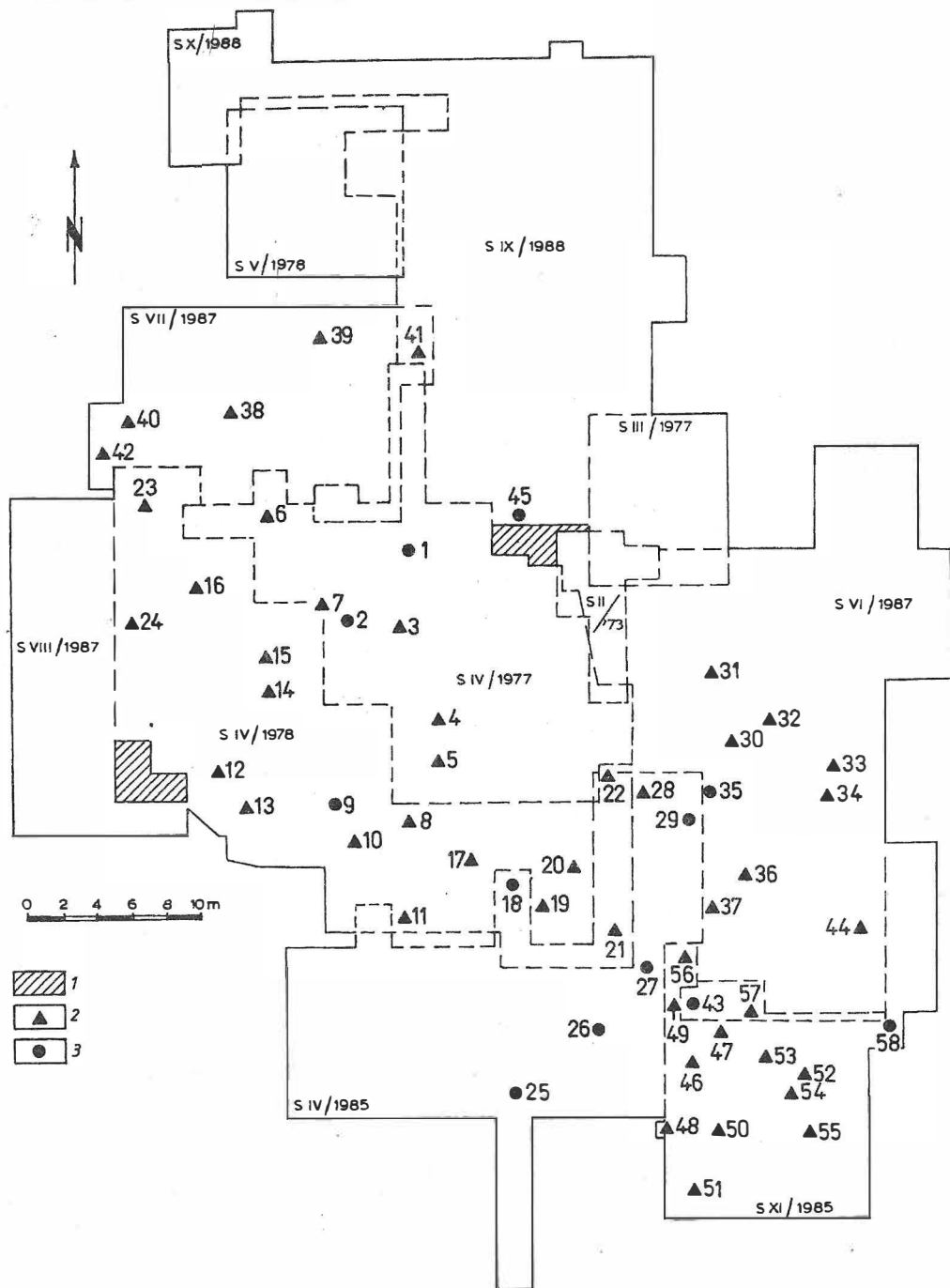

Fig. 1. Dolinjanj (Dolineni), reg. Cernăuți. Planul general al necropolei de tip Poienеști-Lukaševka.

Legenda: 1 suprafețe necercetate; 2 morminte în groapă; 3 morminte în urnă.

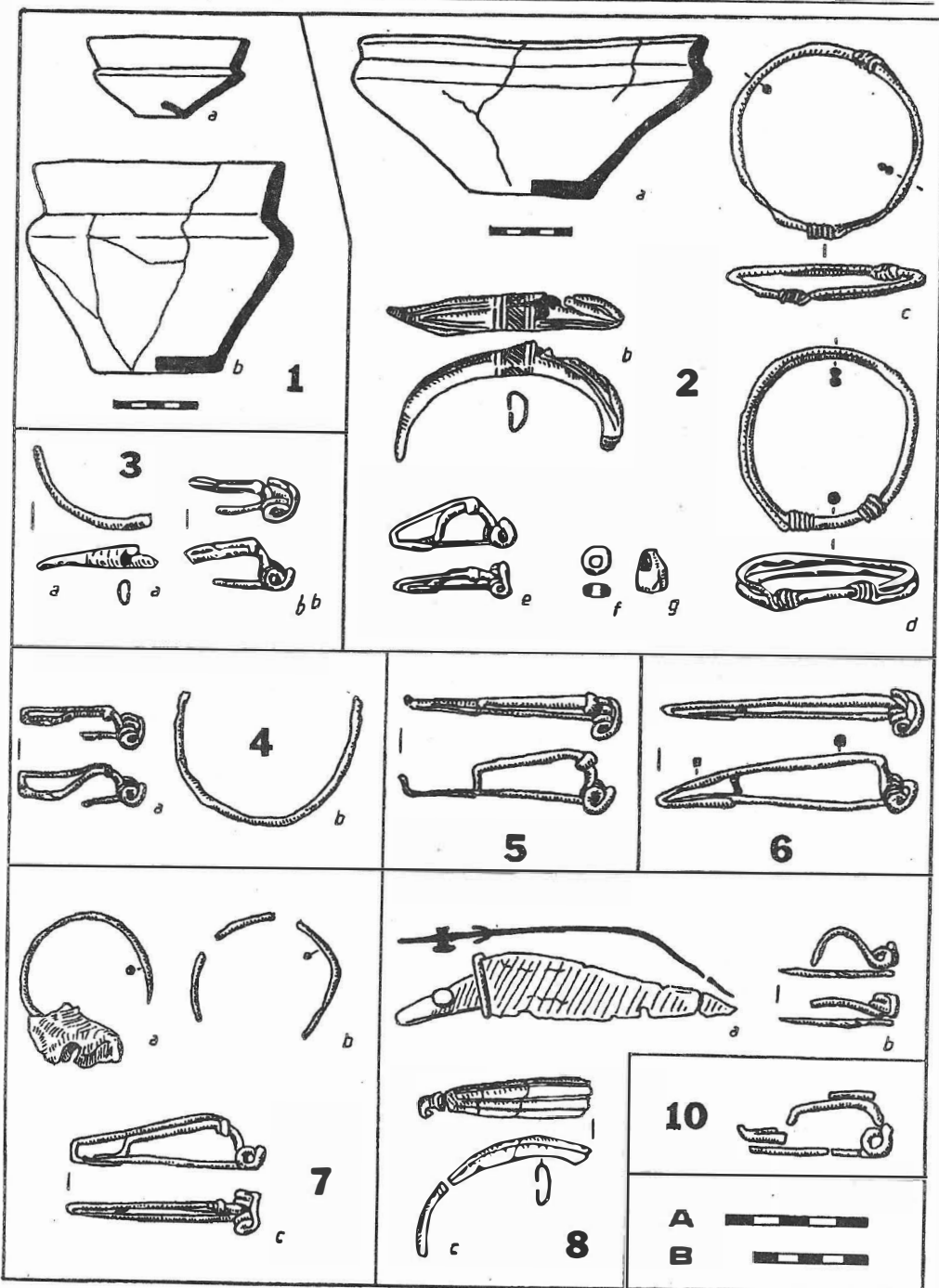
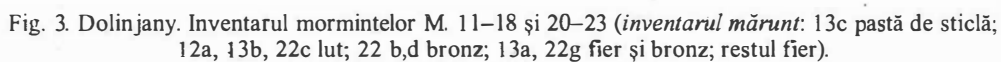

Fig. 2. Dolinjany. Inventarul mormintelor M. 1-8, 10 (*inventarul mărunt*: 2f, 7a sticlă; 2b, 8c bronz; 6 fier și bronz; restul fier).

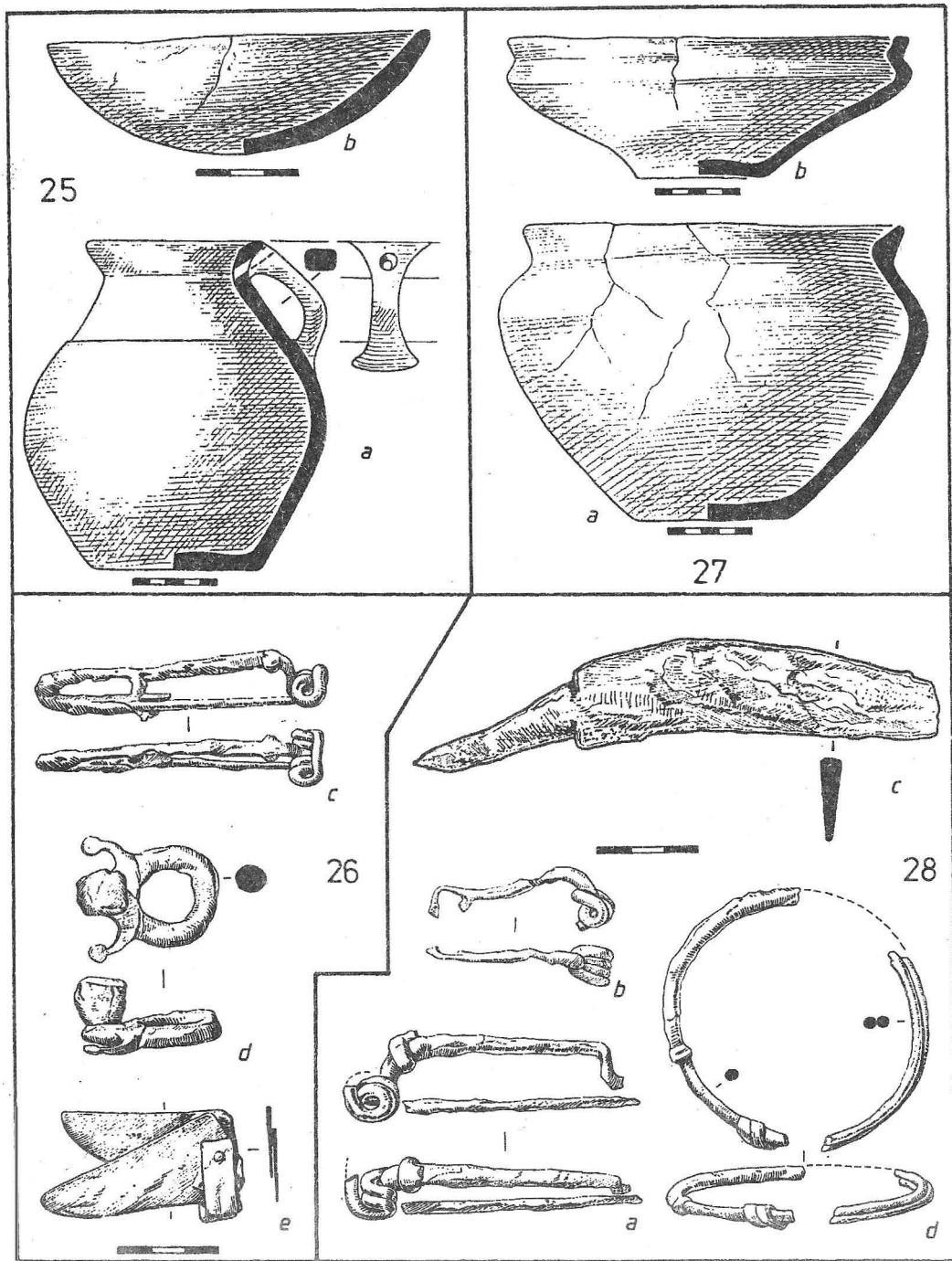

Fig. 4. Dolinjany. Inventarul mormintelor M. 25–28 (*inventarul mărunt*: totul fier).

Mormântul 27 (suprafața IV), incinerare în urnă. Groapa nu s-a putut delimita. Partea de sus a urnei a apărut la 0,50 m adâncime, iar fundul vasului se afla la adâncimea de 0,62 m (fig. 9/27). În urnă se aflau fragmente destul de mari de oase calcinate, curățate de cărbuni. Între oase s-a găsit un fragment de tijă și, probabil, o spiră din resortul unei fibule de fier.

a. Urna. Drept urnă a fost folosit un castron adânc cu corpul arcuit și cu buza fațetată. Diametrul 20,5 × 22 cm, înălțimea 17,5 cm. Suprafața neagră, lustruită (fig. 4/27a).

b. Strachina. Drept capac a servit o strachină scundă de culoare neagră, cu suprafața lustruită, cu marginea buzei fațetată. Partea de sus a buzei a fost tăiată drept. Diametrul 23,6 cm, înălțimea 8,4 cm (fig. 4/27b).

Mormântul 28 (suprafața IV), incinerare în groapă. Groapa de formă ovală (0,63 × 0,72 m), cu pereții înclinați, delimitată la adâncimea de 0,35 m ca o pată de culoare închisă, conținând în amestec bucățele de cărbune și de oase arse. Adâncimea ei măsoară 17 cm. Oasele sunt relativ puține, dar destul de mari. În umplutură, mai precis în partea de sus a gropii, la adâncimea de 0,38–0,43 m, s-au găsit părți din două fibule, un cuțit și fragmente din două brățări. Pe fundul gropii s-a găsit un ciob dintr-un vas cenușiu deschis, lucrat cu mâna (fig. 9/28).

a. Fibulă de fier, mare, lungă de 8,6 cm (fără portagrafă). Având în vedere curbura arcului și poziția clamei, aproape de resort, aceasta trebuie încadrată în varianta Kostrzewski B (fig. 4/28a).

b. Fibulă de fier de schemă Latène târzie cu corpul arcuit, coardă inferioară și port-agrafă cu ramă. Lungimea 5,5 cm (fig. 4/28b).

c. Cuțit de fier cu muchea curbată și limbă pentru mâner; vârful lamei lipsește. Lungimea păstrată 15 cm; lățimea maximă a lamei 2,8 cm (fig. 4/28c).

d. Brățară de fier, în stare fragmentară, cu extremitățile suprapuse și înfășurate. A fost făcută din sârmă cu secțiune rotundă, formând o spiră și jumătate. Diametrul exterior circa 8 cm (fig. 4/28d).

e. Brățară de același tip, păstrată sub forma unor mici fragmente.

Mormântul 29 (suprafața IV), incinerare în urnă. Groapa nu a putut fi delimitată. Fundul urnei se afla la adâncimea de 0,47 m. În interiorul ei, alături de o cantitate nu prea mare de oase calcinate mari, s-au găsit: o verigă de fier, un fragment de tablă de fier și un ac de fibulă. Urna era acoperită cu o strachină. La 8 cm de urnă se afla un vas mic de ofrandă (fig. 9/29).

a. Urna – oală zveltă cu marginea răsfrântă și corpul biconic rotunjit, care se îngustează spre fund. Pe buza vasului, dinspre interior, s-au realizat cu unghia adâncituri în grupe, iar pe umeri sunt plasate trei proeminente cu adâncituri pe mijloc. Vasul a fost modelat neglijent, cu pereții groși, iar culoarea suprafeței este portocalie-galbenă. Diametrul gurii 13,5 cm, înălțimea 16,5 cm, diametrul fundului 8 cm (fig. 5/29a).

b. Strachină, care a servit drept capac urnei. Este un vas larg cu corpul tronconic, cu marginea retezată oblic spre interior, cu o coastă pronunțată pe corp și fund nu prea mare. Culoarea vasului este cenușie-închisă, suprafața netezită. Diametrul gurii 13,2 cm, înălțimea 7,4 cm (fig. 5/29b).

c. Ulcică (ofrandă) cu margine dreaptă și corpul puțin rotunjit, îngustat spre fund. Pe partea bombată a corpului sunt dispuse patru proeminențe conice. Diametrul gurii $7 \times 7,5$ cm, înălțimea 9,4 cm (fig. 5/29c).

d. Verigă de fier din țijă cu secțiune rotundă. La locul de închidere se vede sudura. Diametrul 3,1 cm (fig. 5/29d).

e. Tablă de fier, oval-alungită cu marginile inegale ($1,7 \times 4,6$ cm). Extremitățile sunt rupte.

În mai multe locuri ale suprafeței IV s-au găsit fragmente ceramice izolate, caracteristice pentru această necropolă, și o fibulă de fier de tip Kostrzewski B (fig. 8/4).

Mormântul 30 (suprafața VI) era distrus și de aceea nu s-a reușit delimitarea gropii. A fost observat la adâncimea de 0,47 m datorită fragmentelor de fibulă și de cuțit, aflate acolo împreună cu așchii izolate de oase arse în jurul lor.

a. Fibulă de fier, din care port-agrafa și acul lipsesc. Lungime actuală 5,5 cm. Ținând seama de curbura arcului și de prinderea piciorului aproape de resort, fibula face parte din tipul Kostrzewski B (fig. 5/30a).

b. Fragment dintr-un cuțit de fier, cu lungimea de 4,2 cm. Capătul lamei este rotunjit (fig. 5/30b).

Mormântul 31 (suprafața VI), distrus. În strat, la adâncimea de 0,45 m, s-au găsit alăturate două fibule de fier deformate, un ac și un fragment dintr-o brățară de bronz puternic deformată. În apropiere, la adâncimea celei de a doua cazmale s-au găsit oase calcinate izolate.

a. Fibulă de fier, lungă de 9 cm, cu coardă superioară și resortul format din patru spire. Ținând seama de poziția locului de prindere a piciorului, mai apropiată de resort, fibula aparține tipului Kostrzewski B (fig. 5/31a).

b. Fibulă de fier lungă de 6,5 cm cu coarda superioară (exterioară) și resortul din patru spire. Prinderea piciorului de arc se face la capul fibulei, ceea ce permite atribuirea ei tipului Kostrzewski B (fig. 5/31b).

c. Brățară de bronz, cu extremitățile rupte (fig. 5/31c). Face parte din tipul de brățări goale la partea de mijloc. A fost făcută dintr-o țijă semi-ovală în secțiune, care prin ciocănirea părții de mijloc a căpătat o formă tubulară.

d. Ac de fier, cu corpul torsionat și capul puțin îndoit. Lungimea 6,6 cm (fig. 5/31d).

Mormântul 32 (suprafața VI) a fost distrus de un mormânt mai târziu, creștin. Nu s-au observat oase calcinate în zona înconjurătoare. Acestui mormânt îi atribuim o fusaiolă, găsită în strat la adâncimea de 0,50 m, la un loc cu material „scitic”, și un vas miniatural, care provenea din umplutura mormântului târziu.

a. Cupă mică de culoare neagră, lustruită, de formă conică, cu inel-suport la fund. Diametrul 4,5 cm, înălțimea 2,1 cm (fig. 5/32a).

b. Fusaiolă de formă rotundă, plată. A fost făcută dintr-un ciob de-culoare roșie (amforă?) având în pastă paiete sclipitoare (fig. 5/32b).

Mormântul 33 (suprafața VI), de incinerare în groapă, distrus la partea superioară (fig. 10/33). Groapa ($0,35 \times 0,40$ m) a fost delimitată în solul viu la adâncimea de 0,45 m și avea fundul cu 15 cm mai jos. În pământul de umplură s-a găsit un oscior calcinat. Mai sus, cu prilejul îndepărtării stratului corespunzător

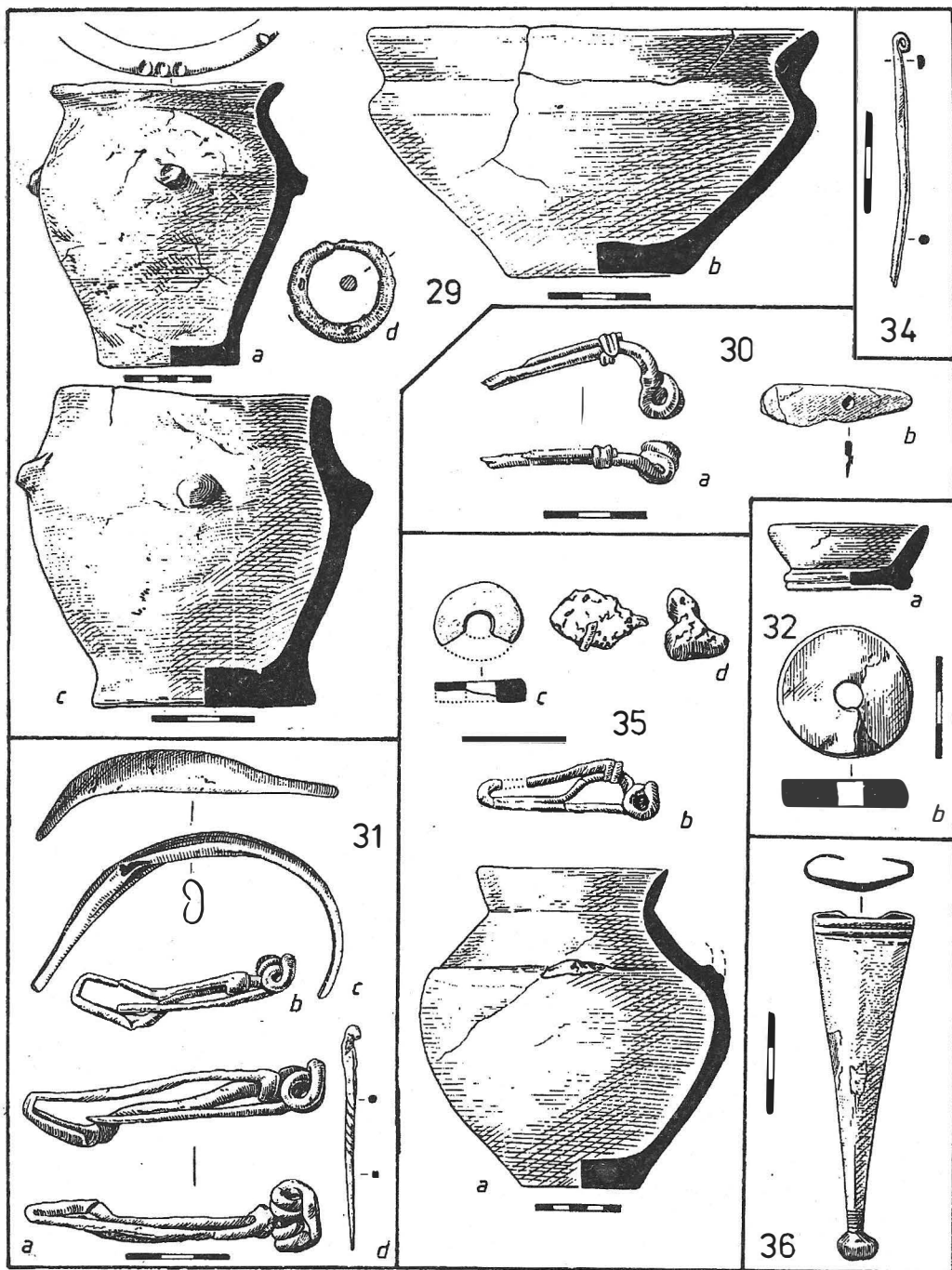

Fig. 5. Dolinјany. Inventarul mormintelor M. 29–32 și 34–36 (*inventarul mărunt*: 31c bronz; 32b, 35c lut ars; 35d sticlă; restul fier).

cele de a doua cazmale, s-au strâns oase calcinate împrăștiate, o bucată dintr-un obiect de sticlă topit și cu totul deformat și un fragment dintr-o brățară de bronz rotundă în secțiune (diametrul secțiunii 0,5 cm).

Mormântul 34 (suprafața VI), de incinerare în groapă, distrus la partea superioară (fig. 10/34). Groapa (0,35 × 0,50 m) a fost delimitată în solul viu la adâncimea de 0,40 m și avea fundul cu 15 cm mai jos. În pământul de umplutură s-au găsit 3 oase calcinate. Mai sus, în strat, la adâncimea primelor două cazmale s-au găsit împrăștiate oase calcinate și un ac de fier.

a. Ac de fier cu capul aplatizat și răsucit în formă de tub. În secțiune tija este rotundă (fig. 5/34). Lungimea 7,5 cm.

Mormântul 35 (suprafața VI), de incinerare în urnă. Nu s-a putut delimita conturul gropii. Fundul urnei se afla la adâncimea de 0,45 m; gura, din care s-a păstrat numai un fragment, ce a permis să fie reconstituit profilul vasului, trebuia să se afle la adâncimea de 0,25–0,26 m de la suprafață (fig. 10/35). Oasele calcinate erau grupate pe fundul urnei. Între oasele amestecate ale unui adult și ale unui copil (fără resturi de cărbune) s-au găsit fragmente dintr-o fibulă de fier, trei mărgelile de sticlă topite și total deformat, o fusaiolă fragmentară și două fragmente dintr-un „obiect” din material organic, poate o nucă.

a. Urna – urcior modelat de mână, cu toarta ruptă, având suprafața neagră lustruită și profilul foarte clar divizat în trei părți. Înălțimea 19 cm, diametrul gurii 11,2 cm (fig. 5/35a).

b. Fibulă de fier, reprezentată prin trei fragmente. Are corpul arcuit și coardă superioară. Este apropiată de tipul Kostrzewski H (fig. 5/35b).

c. Fusaiola plată, făcută dintr-un fragment de vas de culoare cenușie deschisă. Este ciobită pe o margine, atât pe contur, cât și în grosime (fig. 5/35c).

d. Fragmente (3) din mărgelile de sticlă topite, de culoare albastră (fig. 5/35d).

Mormântul 36 (suprafața VI), de incinerare în groapă (fig. 10/36). Resturile incinerate au fost depuse într-o groapă de 0,50 × 0,58 m, delimitată în solul viu la adâncimea de 0,45 m și având fundul la adâncimea de 0,50 m. Oasele sunt reprezentate prin fragmente mari, dar sunt puțin numeroase în groapă. O mare cantitate s-a găsit împrăștiată în strat la adâncimea de 0,31–0,45 m deasupra gropii și în jurul ei. În nivelul de sus al gropii se afla buterola de fier de la o teacă de sabie.

a. Buterolă de formă triunghiulară alungită, terminată într-un vârf sferic aplatizat. Pe partea exterioară a obiectului, paralel cu capătul de sus, s-a executat un decor compus din două linii adâncite. Pe partea cealaltă se vede clar linia de unire a marginilor plăcii de fier, îndoită pentru a forma buterola. Lungimea 10,2 cm, lărgimea maximă a deschiderii 3 cm (fig. 5/36).

Mormântul 37 (suprafața VI), de incinerare în groapă. Nu s-a reușit delimitarea clară a gropii. Dimensiunile ei pot fi apreciate în funcție de întinderea petei cu oase calcinate, de la adâncimea de 0,30 m. Dimensiunile aglomerării erau de 0,32 × 0,50 m, iar grosimea stratului cu oase de 15–20 cm. Oasele erau numeroase dar de mici dimensiuni. Fără inventar.

Mormântul 38 (suprafața VII), de incinerare în groapă (fig. 10/38). Groapă cu marginile înclinate (0,54 × 0,60 m), adâncă de 12 cm, descoperită la adâncimea

de 0,35 m, la nivelul solului viu. Din umplutură s-au recoltat numeroase oase calcinate, între care circa 20 de dimensiuni mari. Singurul obiect întreg este un inel de bronz, închis, lucrat din sârmă masivă, cu secțiune rotundă, și având diametrul de 3 cm (fig. 6/38). Acesta se afla pe fundul gropii. Fragmente din diferite obiecte, în parte rupte și arse, s-au adunat de la diferite adâncimi dintre oase. Este vorba de 4 fragmente dintr-o brățară de bronz, mărgelile de sticlă, topite și deformate (3 fragmente), două „sfere” mici de bronz și una din sticlă verde (diametrul de circa 3–4 mm).

Mormântul 39 (suprafața VII), de incinerare în groapă. Delimitată în stratul de pământ viu, la adâncimea de 0,44 m, groapa ($0,51 \times 0,55$ m) își reduce dimensiunile la fund ($0,37 \times 0,40$ m), la adâncimea de 0,68 m. În pământul de umplutură, de culoare închisă, s-au aflat oase calcinate (peste 50), cărbuni izolați, ca și unele fragmente dintr-o brățară și dintr-o fibulă. Brățara și fibula, puternic deteriorate, zăceau pe fundul gropii (fig. 10/39).

a. Fibulă de fier de schemă Latène târzie (?), reconstituită din fragmente deformate. Lungimea cca 10 cm (fig. 6/39a).

b. Brățară de fier, lucrată din sârmă, formând o spiră și jumătate, cu capetele petrecute. Diametrul 6,6 cm (fig. 6/39b).

Mormântul 40 (Suprafața VII), de incinerare în groapă. Pata corespunzătoare gropii (diametrul 0,60 m) a fost delimitată la adâncimea 0,35 m, iar adâncimea ei era de 10 cm. În pământul de umplutură de culoare închisă, în întreg cuprinsul gropii, în afară de numeroase oase calcinate mărunte și rare incluziuni de cărbuni, s-au găsit perle de sticlă și de bronz arse, fragmente din două brățări, rupte în bucăți de diferite dimensiuni, două pandantive antropomorfe de faianță și unele fragmente mărunte ale unui obiect făcut din tablă subțire de bronz. Cea mai mare parte din această placă a fost găsită în sectorul nord-estic al gropii, la un loc cu o paftă, un cuțit și o sulă, toate de fier. Pe fundul gropii s-au găsit fragmente din pereții unui vas grosier galben-roșcat, similar ca pastă și ardere cu ceramica din mormintele 29 și 43 din această necropolă (fig. 10/40).

a. Paftă de fier: un capăt este rupt, celălalt se termină în formă de cârlig. Partea interioară a plăcii, de formă rectangulară, este netedă, iar cea exterioară are o „bordură” formată prin îndoirea în afară a marginii. Lungimea 12,7 cm, lățimea maximă 3,8 cm (fig. 6/40a).

b. Cuțit de fier, cu vârful tăișului rupt. Muchia este arcuită, lama trecând treptat într-o limbă lată pentru mâner. Lungimea actuală 8,5 cm (fig. 6/40 b).

c. Sulă de fier cu secțiune în patru muchii la un capăt și secțiune rotundă în rest. Tija este ruptă. Lungime 7 cm (fig. 6/40c).

d. Fragmente (20) dintr-o placă subțire de bronz, deformată puternic în foc; ar putea reprezenta placajul paftei de fier (a).

e. Două pandantive din faianță egipteană, în formă de figurină umană pe un suport plan. La una din ele nu s-a păstrat capul. Pandantivul fără cap se deosebește prin modelarea mai îngijită a trupului cu pânțe proeminente și cu coadă. Urechea pentru suspendarea pandantivelor se afla în dreptul gâtului (fig. 6/40e).

f. Fragmentele (28) a două brățări de bronz identice, ornamente cu motive adâncite în formă de semicercuri, având suprafața hașurată cu linii oblice și drepte.

Semicercurile sunt separate între ele prin benzi transversale. Brățărilor au fost făcute din bare cu secțiune rotundă, aplatizate la mijloc. Porțiunea aplatizată a fost îndoită pentru a forma un tub și ca urmare mijlocul podoabei era gol la interior, iar extremitățile masive (fig. 6/40f).

g. Cleme de bronz (14) în formă de mici verigi semicirculare. Au fost confecționate din tablă subțire (fig. 6/40g).

h. Mărgelile de sticlă de diferite forme și culori, în parte topite și constituind, probabil, un șirag (fig. 6/40h). S-au recoltat 10 mărgelile întregi și 7 fragmente: 1) mărgea deformată din pastă de sticlă de culoarea turcoazei; 2) două mărgelile de formă biconică prelungă, de culoare albă, opacă, din cornalină arsă în rug; 3) mărgea topită din pastă de sticlă de culoare albă; 4) mărgelile din sticlă opacă de culoarea zmeurei, aproape neagră, ornate cu dungi din pastă de sticlă albă-fumurie. Deformate, 3 piese, dintre care una alungită și două rotunde; 5) mărgea din sticlă transparentă, incoloră; 6) mărgelile rotunde, de culoare albastră, cu „ochi” alb-galbeni (4 piese) și una foarte deformată, din sticlă verde; 7) mărgea rotundă albastră, translucidă, ornamentată cu un zig-zag din pastă de sticlă alburie; 8) mărgea din sticlă albastră translucidă, topită; 9) mărgea din pastă de sticlă roșiatică, topită; 10) mărgea din pastă de sticlă de culoare verde deschis cu un „ochi” din pastă alburie și sticlă albastră.

i. Bobițe sferice de bronz (10 bucăți) din perle (?) topite și o bucată de foaie de aur de 2×3 mm (fig. 6/40i).

j. Fragmente dintr-un obiect de fier, poate fibulă.

k. Fragmente dintr-o plăcuță de fier, de formă rectangulară; unul are urme de nituire, la celălalt marginea este puțin îndoită. Provin probabil, din paftaua descrisă mai sus (a).

l. Fragmente din pereții unui vas modelat de mână, de culoare galben-roșie.

Mormântul 41 (suprafața VII), de incinerare în groapă. Din partea de vest a gropii provine, probabil, fibula găsită în pământul excavat din caroul V/2. Prin extinderea săpăturii spre est a fost conturată întreaga groapă, cu dimensiunile de $0,62 \times 0,64$ m și adâncimea de 12 cm de la nivelul de prindere. În pământul de umplură al gropii, în afară de oase calcinate, s-au găsit un fragment din peretele unui vas grosier și un vâscior miniatural (fig. 10/41).

a. Fibulă de fier, fără ac (lungimea 8,7 cm). După forma arcului, locul de prindere a piciorului repliat, coarda superioară, ea aparține tipului Kostrzewski B. Portagrafa este ornamentată cu creștături mici, iar alte două șanțuri se află la capătul piciorului (fig. 6/41a).

b. Cupă mică cenușie, cu picior conic gol. Limita dintre buza vasului și corp este marcată de o nervură pronunțată. Înălțimea 5 cm, diametrul gurii 5,9 cm (fig. 6/41b).

c. Fragment de vas lucrat cu mâna, de culoare cenușie.

Mormântul 42 (suprafața VII), de incinerare în groapă. Nu s-a reușit delimitarea gropii. La adâncimea de 0,28 m de la suprafață s-au găsit un cuțit și câteva oase calcinate. Este clar că mormântul a fost deranjat.

a. Cuțit de fier cu lamă relativ lată și muchia arcuită (lungime 11,9 cm). Limba pentru fixarea plăcilor mânerului este separată de lamă printr-o gardă îngustă

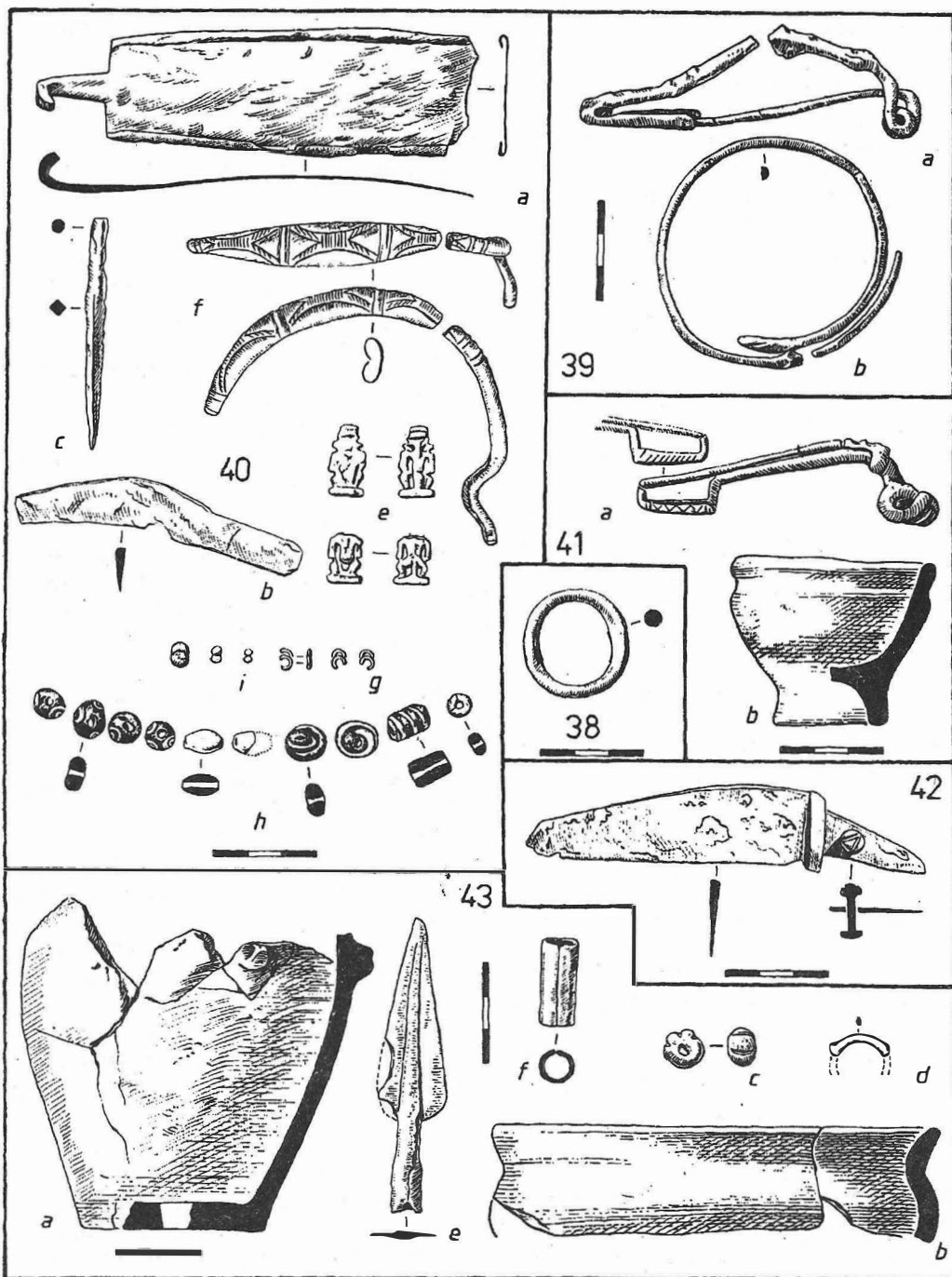

Fig. 6. Dolinjanj. Inventarul mormintelor M. 38-43. (inventarul mărunț: 38, 40f-g,i, 43d bronz; 40e faianță; 40h, 43c sticlă și pastă de sticlă; restul fier).

și este prevăzută cu un nit. Pe capătul rotund al nitului se află un decor adâncit de formă triunghiulară (fig. 6/42).

Mormântul 43 (suprafața VI), de incinerare în urnă. Conturul gropii nu s-a putut delimita. La adâncimea de 0,43 m s-a găsit o aglomerare de oase calcinate mărunte ($0,46 \times 0,60$ m) la un loc cu cioburi din două vase, mărgelile topite (2), un fragment dintr-o verigă și un fragment deformat dintr-un obiect de fier. În cadrul aceluiași carou (adâncimea 0,28 m) s-a găsit un vârf de lance și un tub, pe care noi le considerăm ca posibil făcând parte din inventarul acestui mormânt.

a. Partea inferioară a unui vas gros de culoare galben-cenușie, cu mici proeminențe pe corp. Partea de sus a acestui vas, care a servit drept urnă, nu s-a păstrat. În mijlocul fundului acestui vas este un orificiu făcut anume (fig. 6/43a).

b. Partea de sus a unei străchini lucrata de mână, de culoare cenușie deschisă, cu pereții subțiri și marginea ușor răsfrântă, clar delimitată de umerii arcuiți (fig. 6/43b). Probabil că acest vas a servit drept capac pentru urnă.

c. Mărgelile rotunde, aplatizate, deformată în foc – 2 ex. (fig. 6/43c).

d. Fragment dintr-o verigă subțire de bronz cu proeminențe semiovale (fig. 6/43d).

e. Vârf de lance, de fier, în formă de frunză (fig. 6/43e).

f. Tub cilindric, cu sutură, din fier (fig. 6/43f).

Mormântul 44 (suprafața VI), de incinerare în groapă. Urmele gropii nu s-au identificat, conținutul ei fiind împrăștiat datorită arăturilor. În cadrul aceluiași carou, la prima cazma (la adâncimea de 0,20–0,30 m) s-au găsit în principal fragmente mici de oase, un cuțit, o paftă, o fibulă și o brățară.

a. Cuțit de fier (lungime 14,5 cm), cu muchia curbată și cu limba pentru fixarea mânerului despărțită de lamă printr-o gardă îngustă. Pe limba mânerului s-a păstrat un nit cu ambele extremități îngroșate (fig. 7/44a).

b. Paftă lamelară de formă trapezoidală, din fier. Partea interioară a plăcii este netedă, cea exterioară are o bordură realizată prin îndoirea marginilor. Capătul plăcii, opus cârligului, a fost îndoit spre interior; în el se păstrează un ax (pivotal) de la balama. Lungime 11,8 cm, lățimea maximă 4,7 cm (fig. 7/44b).

c. Fibulă de fier (lungime 4,8 cm) cu creștături pe port-agrafă. Ținând seama de arcul îndoit semicircular, de port-agrafă rectangulară și de coarda superioară, aparține tipului *Kostrzewski H*⁴ (fig. 7/44c).

d. Fragment dintr-o brățară de bronz, trecută prin foc, cu decor incizat (fig. 7/44d). Este posibil, ca acestei podoabe să-i aparțină și două fragmente de brățară de bronz cu decor similar, care provin din stratul arabil.

În afara de acestea, în capătul de sud al suprafeței VI, unde s-au găsit mormintele 43 și 44, s-au descoperit încă două obiecte, care nu pot fi atribuite cu certitudine nici unuia dintre aceste morminte. Este vorba de o verigă de bronz cu patru grupe de proeminențe triple sferice, între care se află patru alte sfere mici izolate (fig. 8/2), și de un obiect deformat (poate brățară), realizat din sârmă de bronz (fig. 8/3).

Într-un șir de alte locuri din suprafețele VI și VII s-au găsit oase calcinate împrăștiate și obiecte pe care nu am reușit să le punem în legătură cu anumite morminte. Dintre acestea amintim un fragment de fibulă de fier, nu prea mare, cu corpul arcuit, resort cu patru spire și coarda superioară (fig. 8/8) și o verigă cu extremitățile petrecute, găsită la suprafață (fig. 8/1). În stratul așezării „scitice”

⁴ *Ibidem*, p. 22–23, fig. 8.

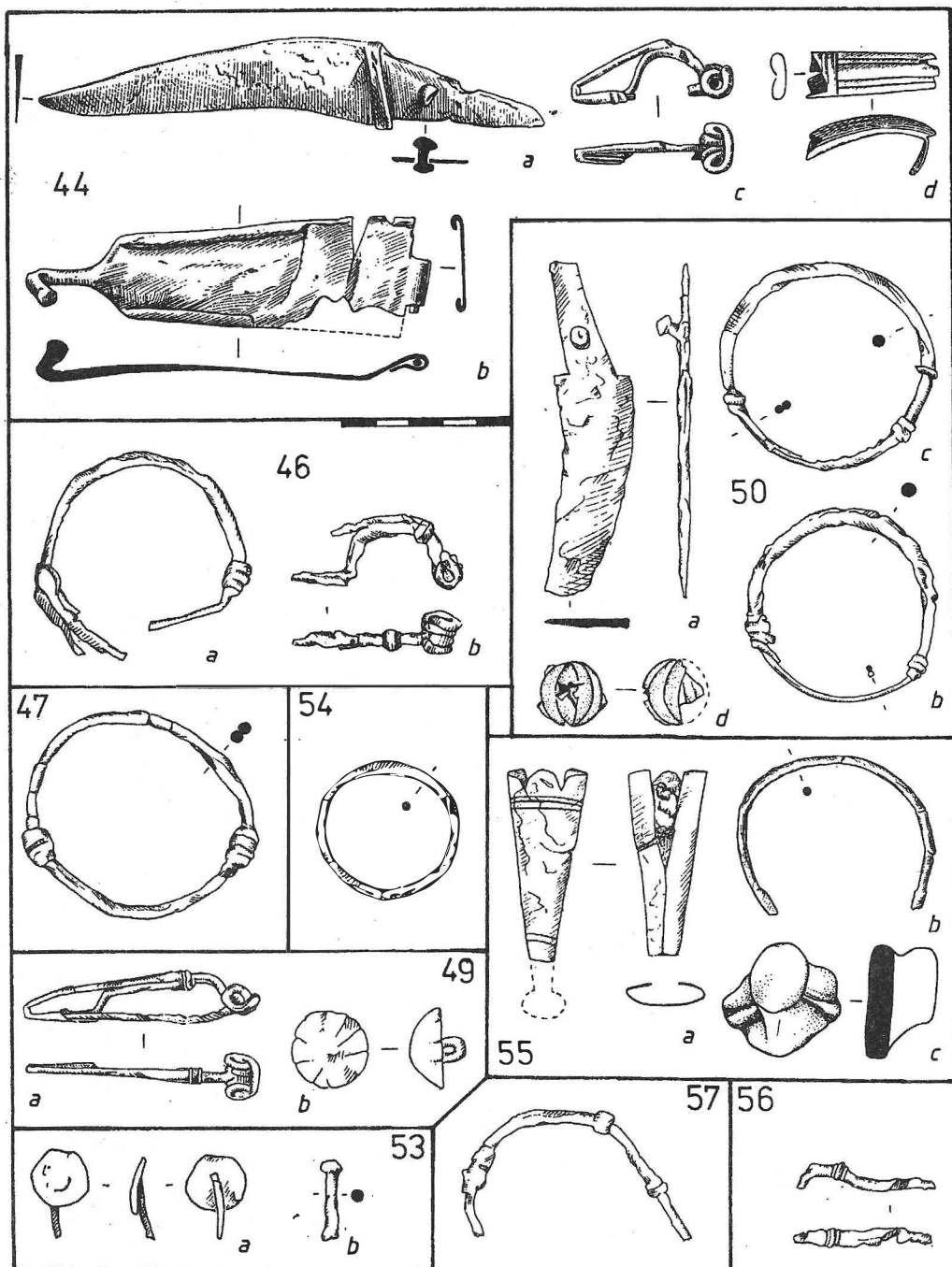

Fig. 7. Dolinjany. Inventarul mormintelor M. 44, 46-47, 49-50 și 53-57 (inventarul mărunț: 44d bronz; 50d sticlă; restul fier).

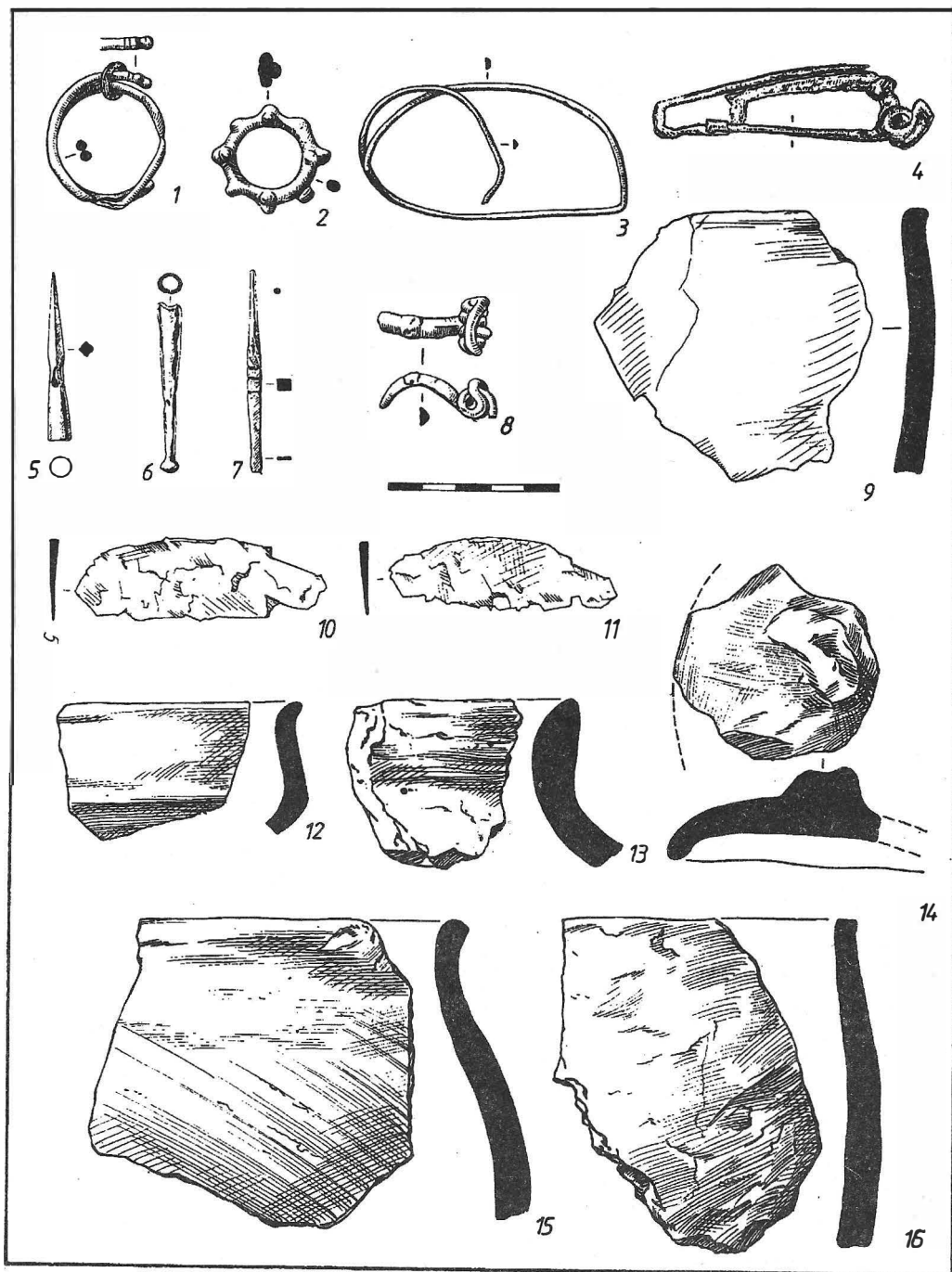

Fig. 8. Dolinjany. Piese de inventar funerar descoperite în afara mormintelor, în strat (2-3, 5 bronz; 1, 4, 6-8, 10-11 fier; restul lut ars).

s-au adunat fragmente de buză de la diferite vase, aparținând culturii Poienești-Lukaševka (fig. 8/12-16).

Mormântul 45 (suprafața IX), de incinerare în urnă, distrus. Groapa, de formă rotundă, delimitată la adâncimea de 0,25m, are diametrul 0,50 m și adâncimea 6 cm. Partea de sus a gropii ca și gura urnei au fost distruse de arătură. În groapă a fost descoperită o aglomerare de fragmente ceramice dintr-un vas de culoare neagră, lustruit, și o mare cantitate de oase calcinate de dimensiuni relativ mari. Între oasele care umpleau urna nu s-au găsit obiecte (fig. 11/45).

Mormântul 46 (suprafața XI), de incinerare. În groapă (0,27 × 0,30 m), care a fost delimitată în pământul viu (la adâncimea 0,45 m) și avea adâncimea de 6 cm, s-a găsit o brățară de fier și o fibulă deasupra ei. Oase nu se aflau în groapă. Mai sus, în jurul gropii s-au găsit rare oase calcinate (fig. 11/46).

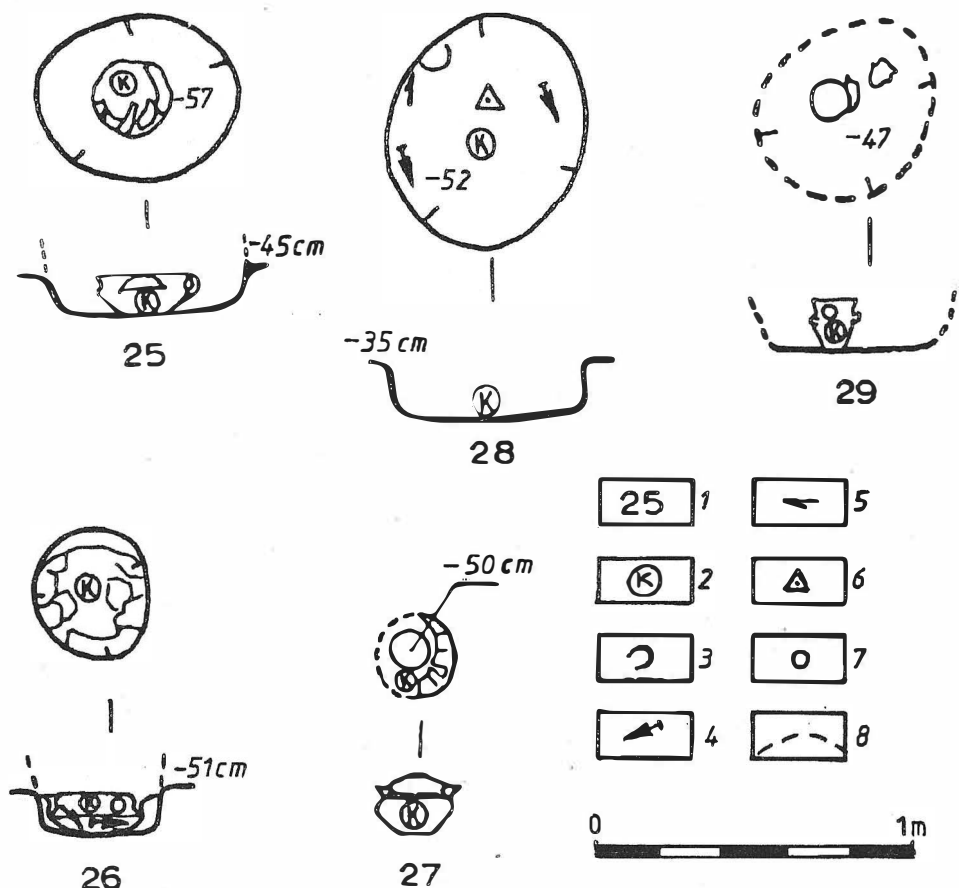

Fig. 9. Dolinjanj. Mormintele 25-29 (plan și profil). Legenda: 1 numărul mormântului, 2 oase calcinate, 3 brățară, 4 fibulă, 5 cuțit, 6 ceramică, 7 verigă, 8 conturul restituit al gropii.

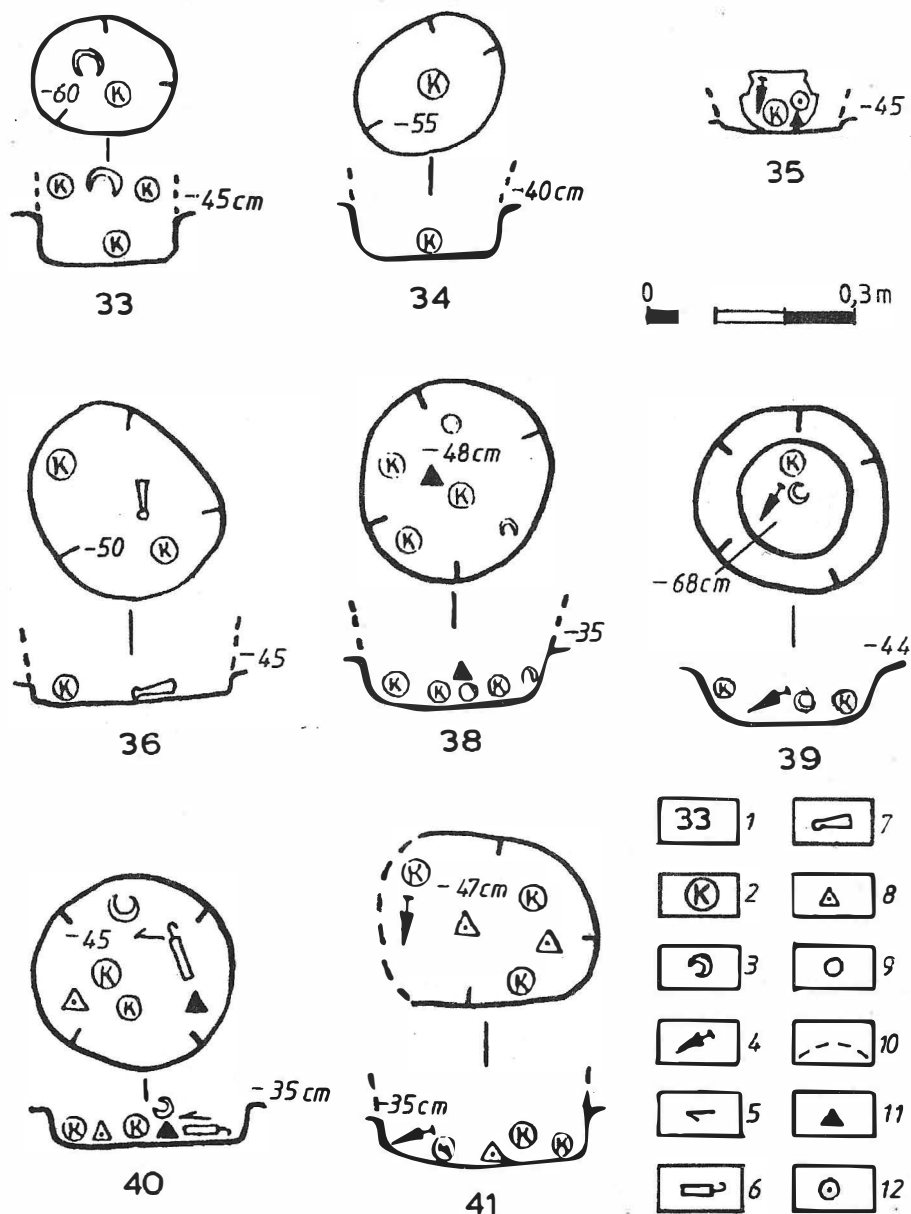

Fig. 10. Dolinjanj. M. 33–36 și 38–41 (plan și profil). Legenda: 1 numărul mormântului, 2 oase calcinate, 3 brățară, 4 fibulă, 5 cuțit, 6 paftă, 7 buterolă, 8 ceramică, 9 verigă, 10 conturul restituit al gropii, 11 mărgelă, 12 fusaiolă.

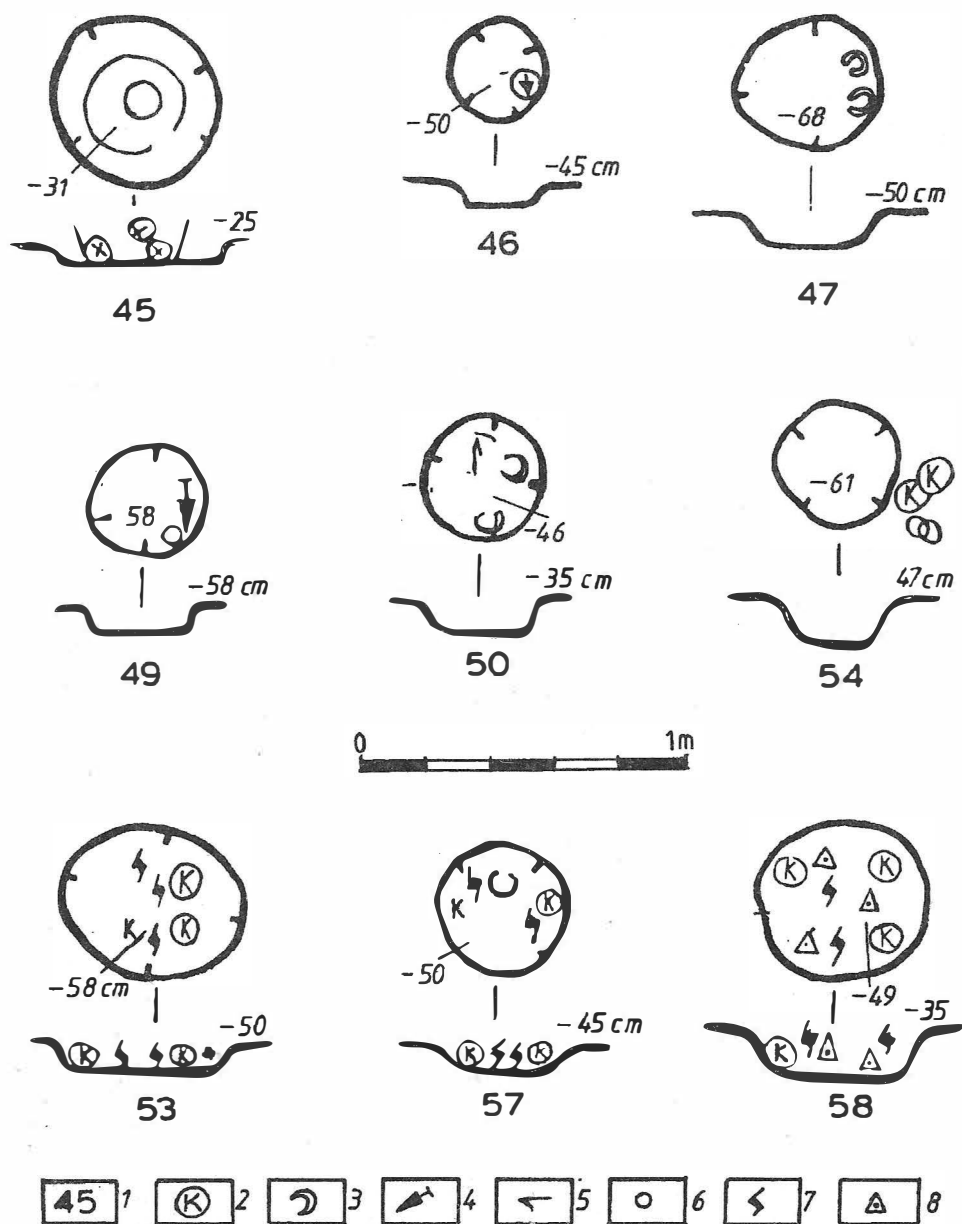

Fig. 11. Dolinjanj. M. 45-47, 49-50, 53-54 și 57-58 (plan și profil). Legenda: 1 numărul mormântului, 2 oase calcinate, 3 brățară, 4 fibulă, 5 cuțit, 6 verigă, 7 cărbune, 8 ceramică.

a. Brătară din sârmă de fier, formând o spiră și jumătate, cu extremitățile suprapuse și înfășurate. Diametrul 5,9 cm. O parte din verigă lipsește (fig. 7/46a).

b. Fibulă de fier cu corpul înalt, puternic arcuit, resortul cu patru spire și coardă inferioară (?). Lungimea 5,1 cm. Aparține variantei Kostrzewski G/H⁵ (fig. 7/46b).

Mormântul 47 (suprafața XI), de incinerare în groapă de formă rotundă (diametru 0,40 m), tronconică în secțiune (diametrul fundului 0,25 m, adâncită în solul viu 18 cm; fig. 11/47). Nu s-au găsit oase în interiorul ei. Inventarul este reprezentat prin două brățări din sârmă de fier.

a. Brătară din sârmă de fier îndoită, formând o spiră și jumătate, cu extremitățile înfășurate. Puțin deformată: diametrul 5,9 × 6,4 cm (fig. 7/47).

b. Brătară de fier similară, păstrată în stare fragmentară.

Mormântul 48 (suprafața XI), de incinerare în groapă. Diametrul gropii este de circa 0,50 m, adâncimea 0,35 m, către fund se îngustează (dimensiuni 0,35 × 0,39 m). În afară de oase calcinate (15 buc.), în umplutura ei nu s-a mai găsit nimic.

Mormântul 49 (suprafața XI), de incinerare în groapă (fig. 11/49). Groapa (cu diametrul de 0,30 m) are adâncimea de 8 cm și marginile înclinate. În umplură, compusă din pământ de culoare închisă, nu s-au găsit oase calcinate. Obiectele (un nasture de fier și o fibulă) se aflau la 4 cm deasupra fundului.

a. Fibulă de fier cu resortul din patru spire și coardă superioară (lungime 6,6 cm). În funcție de forma corpului, de locul prinderii piciorului repliat, ca și de alte indicii, aparține tipului Kostrzewski B (fig. 7/49a).

b. Nasture de fier hemisferic (diametrul 2,2 cm), cu ureche pe partea concavă. Piesa este decorată cu șanțuri radiale (fig. 7/49b).

Mormântul 50 (suprafața XI), de incinerare în groapă (fig. 11/50). Groapa era rotundă, cu pereții înclinați (diam. 0,37 m; diametrul fundului 0,30 m; adâncimea fundului 0,46 m). Nu s-au găsit în ea oase. Inventarul constă din două brățări de fier și un cuțit. Deasupra gropii și în pământul de umplură s-au găsit fragmente dintr-o mărgea albă. Câteva așchii din această mărgea s-au găsit și în caroul învecinat.

a. Cuțit de fier, cu muchia curbată și limbă îngustată, prevăzută cu un nit pentru fixarea plăselelor mânerului. Lungimea 10 cm. (fig. 7/50a).

b. Brătară din sârmă de fier, cu secțiune rotundă, formând o spiră și jumătate, cu extremitățile petrecute și înfășurate pe bară. Diametrul cca 6 cm (fig. 7/50b). Unul din capete nu s-a păstrat.

c. Brătară similară celei descrise mai sus. Diametrul 6 cm (fig. 7/50c).

d. Mărgea sferică din sticlă albicioasă, cu nervuri longitudinale. Diametrul 1,9 cm (fig. 7/50d). S-a păstrat pe jumătate. În preajmă (în afara gropii) s-a mai găsit o bucată de sticlă topită, de culoare alburie, din aceeași mărgea sau din alta, analoagă ei. La ambele piese suprafața este irizată.

Mormântul 51 (suprafața XI), de incinerare în groapă. În groapa cu diametrul de 0,52 m și adâncimea de 0,12 m, s-au aflat mulți cărbuni, praf de cărbune, 15 bucăți de oase calcinate și multe altele mărunte. Tot de aici provine un fragment zgurificat de sticlă, probabil de la o mărgea arsă în rug.

⁵ *Ibidem*, p. 21–22 și fig. 7–8.

Mormântul 52 (suprafața XI), de incinerare în groapă. Groapa era ovală (0,35 × 0,40 m) orientată pe direcția E-V, cu pereții înclinați către fundul alveolat. Se adâncea 9–10 cm, de la nivelul de 0,45 m. Din pământul de umplutură s-au colectat circa douăzeci oase calcinate mărunte, între care și trei dinți. Nu avea inventar.

Mormântul 53 (suprafața XI), de incinerare în groapă. Groapa era ovală (0,46 × 0,56 m), orientată E-V, cu adâncimea de 8 cm (fig. 11/53). În strat, deasupra gropii (fără oase și obiecte în umplutură) s-au strâns oase calcinate și cărbuni mari, ca și un fel de tije de fier cu „flori” mai mari și mai mici la extremități (fig. 7/53). Obiectul cu „floarea” mai mare (diam. 1,6 cm) a putut servi ca nit. Tot de aici provine o bucată dintr-un obiect de bronz topit, cu o margine arcuită pe una din părți.

Mormântul 54 (suprafața XI), de incinerare în groapă (fig. 11/54). Groapa era rotundă (diametrul 0,36 m), cu pereții ușor înclinați (diametrul fundului 0,25 m; adâncimea 0,14 cm). Partea de jos s-a dovedit a fi lipsită de material. Mai sus, lângă margine, se aflau două verigi de fier, iar din jur, din strat, s-au strâns oase calcinate izolate și o mărgea de sticlă topită.

a. Verigă din sârmă de fier cu secțiunea rotundă, cu diametrul de 4,1 cm (fig. 7/54).

b. Fragmente, probabil, din același tip de verigă.

Mormântul 55 (suprafața XI). Groapa nu s-a putut delimita. S-a găsit o aglomerare de cărbuni și oase calcinate, pe o suprafață de 0,60 × 1,30 m și cu grosimea de 5–7 cm. În aglomerare s-a găsit o brăjară de fier, un vârf de teacă de fier (buterolă), fragmente din obiecte de fier neprecizate, poate fibule, și două fragmente din vase diferite. Condiționat, această grupare de cărbuni și oase a fost considerată mormântul 55.

a. Vârf de teacă (buterolă) de fier, de formă conică, cu capăt sferic care nu s-a păstrat. Marginea de sus a fost decupată în chip ornamental. La ambele extremități au fost trasate linii orizontale adâncite. Lungime 5,5 cm (fig. 7/55a).

b. Brăjară de fier, lucrată din sârmă cu secțiunea rotundă. Între fragmentele adunate nu s-au găsit acelea pe care să fi fost răsucite extremitățile sârmei. Diametrul 6,3 cm (fig. 7/55b).

c. Ciob dintr-o oală lucrată de mână, de culoare roșie, cu o proeminență cilindrică, de la care pornesc două brâuri în relief, netede (fig. 7/55c).

d. Fragment dintr-un vas de culoare cenușie-galbenă, de același tip, după pastă și factură, cu cele găsite în mormintele 40 și 41.

Mormântul 56 (suprafața XI) este reprezentat printr-o aglomerare compactă de oase pe o suprafață de 0,40 × 0,55 m. Groapa nu s-a putut delimita. Între oase (fragmente din craniu, oase tubulare, precum și altele mărunte nedeterminate) nu s-au găsit obiecte. Este posibil ca fragmentul de fibulă de fier cu o proeminență pe arc, găsit în strat în apropiere, să aparțină acestui mormânt (fig. 7/56). Fragmentul aparține unei fibule de schemă Latène târzie – tipul Kostrzewski M sau N (?)⁶.

Mormântul 57 (suprafața XI), de incinerare în groapă. La adâncimea de 0,45 m de la suprafața solului actual s-a delimitat o groapă de formă rotundă (cu diametrul 0,40 m), cu pereții puțin înclinați (diametrul fundului 0,32 și adâncimea 5 cm). În pământul de umplutură, de culoare neagră din cauza prafului de cărbune, incluzând o

⁶ *Ibidem*, p. 37–38, fig. 23–24.

cantitate destul de mare de oase calcinate mărunte, pe fund se afla o brățară de fier (fig. 11/57). În stratul din caroul respectiv s-a găsit o tijă de fier, deformată de foc.

a. Brățară din sârmă de fier, deformată, din care s-a păstrat numai jumătate. Pe bară sunt urme de la desfășurarea capetelor sârmei. Brățara era, probabil, formată dintr-o spiră și jumătate (fig. 7/57).

Mormântul 58 (suprafața XI), de incinerare în urnă (fig. 11/58). Conturul cu dimensiunile de $0,45 \times 0,48$ m a fost delimitat la adâncimea de 0,35 m de la suprafața actuală a solului. Spre fund groapa se îngustează (diametrul fundului 0,38 m; adâncimea 0,14 m). În pământul de umplutură s-au găsit circa 40 de așchii de oase calcinate, la un loc cu zece bucățele de cărbune și șapte fragmente dintr-un vas cu pereții subțiri, de culoare cenușie, posibil realizat la roata olarului. Fragmente din acest vas s-au găsit mai sus, deasupra gropii, la un loc cu buza unei cești lucrate de mână.

În afara complexelor descrise, în cadrul suprafeței XI s-au mai găsit obiecte izolate, pe care nu am reușit să le punem în legătură cu anumite morminte. În carourile B/6 și G/6 s-au găsit două cuțite mici de fier, cu muchia arcuită și cu limba mânerului scurtă (fig. 8/10–11), s-au găsit de asemenea și bucăți de sticlă topită și câteva fragmente de vase care nu sunt scitice (fig. 8/9).

Caracterizarea necropolei. Pe baza rezultatelor săpăturilor efectuate în decurs de 5 ani (1977–78, 1985, 1987–88) s-a putut ajunge la cunoașterea deplină a necropolei studiate.

S-a confirmat faptul că necropola se află pe partea superioară a pantei de sud a platoului, în stratul de cultură al așezării scitice. Excepție face extremitatea de sud-est, unde stratul de cultură lipsește efectiv. Judecând pe baza planului general, mormintele formează o fâșie, desfășurată de la nord-vest spre sud-est, lungă de circa 60 m și lată de până la 26 m. Distanțele dintre morminte variază de la 1,5–2 m până la 4 m și chiar mai mult.

Predomină mormintele de incinerare în groapă (46 din totalul de 58 morminte), cu gropi rotunde sau ovale, cu diametrul de la 0,30 m până la 0,60 m (fig. 9–11). Resturile incinerării au fost depuse în groapă sub formă de fragmente mărunte de oase (cele de dimensiuni mai mari se întâlnesc rar), de regulă curățate de impurități. Numai în opt morminte, mai cu seamă în partea de sud-est a necropolei, s-a observat prezența cărbunilor (M. 19, 28, 40, 51, 53, 55, 57, 58). De obicei, în gropi s-au găsit oase puține, cu excepția mormintelor 13, 19, 36, 37, 38, 39, 40, 57. În urne, de regulă, s-au găsit multe oase. Remarcăm, totodată, că la Dolinjany sunt prezente și gropi funerare cu inventar mărunț, dar lipsite de oase în umplutură. Astfel de gropi (M. 47, 49, 50) de regulă se atribuie categoriei cenotafurilor.

Din totalul de 12 morminte de incinerare în urnă, în șapte (M. 1, 2, 25, 26, 27, 29, 43) urna era acoperită cu o strachină sau cu fundul unei strachini. Numai într-un singur mormânt cu urnă (M. 29) s-a găsit și un vas de ofrandă. Amintim, de asemenea, descoperirea unor mici vase izolate sau a unor cioburi de vase grosiere în câteva morminte cu groapă, deci în morminte fără urnă (M. 13, 23, 32, 40, 41, 55).

Inventarul funerar se găsește de obicei în partea inferioară a umpluturii gropii. În mormintele cu urnă el se depune în interiorul vasului, la un loc cu resturile incinerate (M. 2, 18, 25, 26, 29, 35, 43); au fost însă două cazuri când s-au găsit obiecte și pe fundul gropii (M. 2, 18). Întregul inventar, cu rare excepții, a fost trecut prin foc și este puternic corodat. Unele obiecte (de exemplu brățările de bronz, mărgel) au fost intenționat rupte, sparte sau îndoite).

În cadrul necropolei predomină mormintele sărace: fără inventar sau cuprinzând una-două fibule, una-două brățări, două-trei obiecte în asocieri diferite. Numărul mormintelor relativ bogate, cunoscute mai înainte, s-a înmulțit prin cele recent descoperite. Între acestea amintim mormântul cu urnă M. 26, cu strachină-capac, fibulă, cataramă, foarfeci (?) și lustruitor, și M. 28, cuprinzând un cuțit, două fibule și două brățări. Se deosebește prin bogăție M. 40, inventarul căruia este reprezentat printr-o pafta, un cuțit, o sulă, prin pandantive antropomorfe, prin două brățări de bronz decorate și printr-un mare număr de mărgelile de sticlă de forme și culori diferite. În seria mormintelor bogate poate fi inclus și mormântul M. 44, cu pafta, cuțit, fibulă și brățară de bronz ornamentată, precum și mormântul M. 50, din care provin două brățări de fier, un cuțit și o mărgea mare de sticlă de culoare alburie.

Ceramica. În comparație cu primii ani de săpături, sortimentul de vase s-a îmbogățit destul de mult cu noi tipuri și forme. Colecția ceramică se compune din 24 vase întregi sau aflate în stare de fragmente: urne, capace, vase-ofrandă și vâscioare miniaturale din mormintele fără urnă. După tehnica de realizare, se deosebesc două categorii de vase modelate cu mâna: vasele cu pereții subțiri, cu suprafața lustruită sau netezită, mai ales de culoare neagră, predominante în cadrul necropolei, și vasele grosiere, cu pereții groși, cu suprafața zgrunțuroasă. În afară de olăria modelată cu mâna se întâlnesc, în chip excepțional, unele vase modelate la roată (de ex. fragmentele atipice ale unui vas cu pereții subțiri, de culoare cenușie, foarte probabil celtic, din M. 58).

În cadrul categoriei vaselor cu pereții subțiri se deosebesc străchini adânci (castroane) tipul I după M. Babeș (fig. 4/27a); diferite variante de străchini de adâncime medie și joase, de regulă carenate (tipul II, după Babeș) (fig. 4/27b; 5/29b); cupe hemisferice (fig. 4/25b) și urcioare cu toartă în X (tipul V, după Babeș – fig. 4/25a; 5/35a). La o serie de vase cu pereții subțiri, la partea interioară a buzei se observă una sau, mai des, două fațete (fig. 4/27 a-b). Astfel de fațete interioare se observă și la buzele străchinilor cu pereții subțiri, găsite în principal în afara mormintelor sau atribuite ipotetic unor morminte (M. 11, 20).

Din grupul de vase grosiere fac parte oalele de culoare roșie-gălbuie sau galben-cenușie, cu proeminențe pe partea superioară a corpului (fig. 5/29a, c; 6/43a). La unele din ele marginea buzei este răsfântă, la altele este dreaptă. Fragmente izolate din astfel de vase grosiere s-au găsit în morminte fără urnă, de ex. M. 40, 41, 55 (fig. 7/55c).

Acestei grupe este normal să-i atribuiem și castronul cu umerii slab conturați, decorat pe corp cu incizii subțiri, verticale, din M. 18; el se deosebește atât prin formă, cât și printr-o serie de alte elemente, de vasele cu pereții subțiri din cadrul necropolei (pereții relativ groși, suprafața de culoare cenușie-cafenie, nelustruită, ci numai netezită)⁷.

În patru morminte (M. 13, 23, 32, 41) s-au găsit vase miniaturale, de diferite tipuri. La vâscioarele cunoscute anterior, în formă de borcan⁸ s-au adăugat ceșcuța de formă conică cu fond inelar și cupa cu picior conic gol (fig. 5/32a; 6/41b).

Între **obiectele mărunte** ale inventarului funerar predomină fibulele din sârmă, mai cu seamă din fier, aparținând în principal la diferitele tipuri de schemă Latène

⁷ G. I. Smirnova, *op. cit.*, p. 200, fig. 7/5 (= fig. 3/18e).

⁸ *Ibidem*, p. 198, 202, fig. 6/4, 12 (= fig. 3/13d, 23b).

mijlocie. Între piesele care au putut fi clasificate, cantitativ predomină fibulele de tip Kostrzewski B – nu mai puțin de 14 exemplare (fig. 4/26c; 28a; 5/30a, 31a-b; 6/41a; 7/49a; 8/4)⁹. Prin câteva exemplare sunt reprezentate și fibulele de tip E și D¹⁰, G/H (fig. 5/35b; 7/44c; 46b)¹¹ și una de tip I¹². Alături de acestea există fibule de schemă Latène târzie (9 exemplare). Între ele predomină fibulele de tip Kostrzewski M și N – 6 exemplare (fig. 4/28b)¹³, numai una este din perioada D I¹⁴.

Al doilea loc ca număr de piese îl ocupă brățărilor, de bronz și de fier, de diferite variante: a) brățări realizate din sârmă de fier cu secțiune rotundă, formând o spirală și jumătate, mai rar două spire, cu capetele înfășurate (fig. 4/28d; 7/46a, 47, 50b-c, 57); b) brățări din sârmă de fier cu secțiune rotundă, formând o singură spirală, uneori având înșirate mărgelile pe ele¹⁵; c) brățări cu partea din mijloc tubulară. Predomină exemplarele de bronz, lucrate din bară cu secțiune rotundă, bătută la mijloc și răsucită, formând un tub. La partea interioară a brățărilor, pe locul unde se întâlnesc marginile părții aplatizate, se observă o „sătură”. La exterior aceste brățări sunt ornamentate cu un motiv gravat (fig. 6/40f; 7/44d)¹⁶; d) o singură brățară de bronz turnat, cu cinci proeminente triple pe verigă¹⁷.

Verigi de diferite variante: a) verigă de bronz, turnată, cu patru proeminente triple, alternate cu mici proeminente simple, rotunjite (fig. 8/2); b) verigă de bronz cu proeminente obișnuite semiovale (fig. 6/43d); c) verigi netede, făcute din bară de bronz sau de fier cu secțiunea rotundă, cu extremitățile lipite (fig. 5/29d; 6/38); d) verigă de fier cu extremitățile suprapuse și cu un inel pe ea (fig. 8/1).

Nasture de fier, cu calotă hemisferică, ornamentată cu linii radiale adâncite, și cu „ureche” pe partea opusă (fig. 7/49b).

Ace de fier cu capul răsucit în spirală (fig. 5/31d, 34). La unul din ele tija este netedă, rotundă în secțiune, iar la altul ea este răsucită.

Pendantivele sunt de două feluri: a) în formă de căldărușe, de fier, găsite în două exemplare într-un mormânt (M. 2)¹⁸; b) antropomorfe din faianță egipteană, ambele găsite în M. 40 (fig. 6/40e).

Mărgelile de sticlă, bronz și, posibil, din pastă. Majoritatea s-au topit în foc, din care cauză ele au pierdut forma inițială ca și culoarea. O oarecare idee în privința formei și culorii am reușit să o obținem pe baza mărgelilor apărute în număr mare în M. 40 (fig. 6/40h). După determinarea făcută de Z. A. Lvova, ele sunt din sticlă și din cornalină. Mărgelile de sticlă sunt albe, albastre, de culoarea peruzelei, verzi, roșcate sau de culoarea zmeurei; există atât mărgelile monocrome, cât și mărgelile policrome, cu „ochi”, cu dungi sau cu decor în zig-zag. Unele din ele au formă ovală, altele sunt biconice sau biconice alungite. Între mărgelile găsite în alte morminte, atrage atenția o mărgelă rotundă, de dimensiuni mari (diametrul 1,9 cm), din sticlă alb-lăptoasă, cu „coaste” (fig. 7/50 d).

⁹ *Ibidem*, p. 196 urm., fig. 4/4,5; 5/1; 6/1, 11 (=fig. 2/3b, 5, 7c; 3/13a, 23a).

¹⁰ *Ibidem*, p. 195, 198–199, fig. 3/6; 5/12; 6/5 (= fig. 2/2e; 3/12b, 16).

¹¹ *Ibidem*, p. 198, 201, fig. 6/6; 7/9 (= fig. 3/14, 22e).

¹² *Ibidem*, p. 196, fig. 4/7 (= fig. 2/4a).

¹³ *Ibidem*, p. 196, 199–201, fig. 4/6; 6/8; 7/2, 3, 8, 11 (= fig. 2/6; 3/17, 18a-b, 22f-g).

¹⁴ *Ibidem*, p. 196, fig. 4/6.

¹⁵ *Ibidem*, fig. 4/1; 5/2–3 (= fig. 2/4b, 7a-b).

¹⁶ *Ibidem*, fig. 3/3; 4/3; 5/4 (= fig. 2/2b, 3a, 8c).

¹⁷ *Ibidem*, fig. 7/6 (= fig. 3/22b).

¹⁸ *Ibidem*, fig. 3/5 (= fig. 2/2g).

Fusaiole de lut (5 exemplare), plate, de culoare cenușie sau roșie. Toate, fără excepție, au fost confecționate din pereții unor vase modelate la roata olarului, inclusiv din amfore (fig. 5/32b, 35c)¹⁹.

Paftale au fost găsite pentru prima oară la Doliniany în 1987 (M. 40 și 44). Ambele piese sunt de fier și aparțin categoriei *Plattengürtelhaken* – tipul I după M. Babeș²⁰. Ele au fost făcute dintr-o placă lungă și subțire, de formă rectangulară sau trapezoidală, care se termină printr-un cârlig. Extremitatea opusă cârligului are un dispozitiv tip balama. Laturile lungi ale plăcii sunt îngroșate, formând o bordură prin înđoirea marginii spre exterior (fig. 6/40a; 7/44b).

Mai amintim încă un tip de închizătoare pentru curea, având forma unei verigi cu buton-cârlig, flancat de ambele părți de prelungiri în formă de coarne, și provenind din M. 26 (fig. 4/26d). Această cataramă în formă de verigă nu are analogii, până acum, între piesele de centură cunoscute în necropolele de tip Poienesti-Lukaševka. Paralele directe găsim în complexe central-europene, datând din Latène-ul târziu²¹. Pe de altă parte, cataramele de acest tip sunt reprezentate pe scară largă în complexe scitice târzii din Crimeea (sfârșitul sec. II-I î.e.n.)²².

Cuțitele de fier sunt de trei tipuri: a) predomină cuțitele cu lama relativ lată și cu muchia arcuită (7 exmple). Limba mânerului este despărțită de tăiș printr-o gardă rectangulară îngustă. Pentru fixarea plăselelor, în afară de gardă, pe limba mânerului există un nit (fig. 6/42; 7/44a, 50a). Numai la unul din cele șapte exemplare de acest tip lipsesc garda și cuiul de fixare (fig. 4/28c); b) cuțit cu lama îngustă, având muchia dreaptă (1 exemplar). Principiul de fixare a mânerului a fost același ca și la cuțitele descrise mai sus, cu deosebirea că garda a fost înlocuită cu o garnitură de tablă²³; c) cuțit cu lamă îngustă și muchie arcuită, trecând treptat într-o limbă lată pentru mâner (1 exemplar – fig. 6/40b).

Numai într-un singur caz, la un loc cu un cuțit de tip „a”, s-a găsit capătul conic de fier de la teaca lui. În față, la marginea de sus a buterolei se observă două creștături în unghi ascuțit²⁴.

Brici de fier (3 exemplare). Sunt obiecte în formă de cuțite cu lamă scurtă și lată și limbă pentru plăsele; muchia este arcuită (fig. 8/10–11).

Foarfeți (?). Obiectul este alcătuit din două lame scurte și late, de formă triunghiulară, fixate printr-un cui (fig. 4/26e). Ar putea fi vorba și de un cuțit pliant („briceag”).

Sulă de fier. În secțiune, la capătul activ, are forma rectangulară, iar la cel opus rotundă (fig. 6/40c).

Sulă sau dălțiță de fier, cu trei creștături pe partea de mijloc, având secțiunea rectangulară (fig. 8/7)²⁵.

¹⁹ *Ibidem*, p. 198, 201, fig. 5/11; 6/3; 7/7 (= fig. 3/12 a, 13b, 22c).

²⁰ M. Babeș, *op. cit.*, p. 138 și fig. 7/1, 1–3; 8.

²¹ J. Kostrzewski, *op. cit.*, p. 62, fig. 48–49; R. Hachmann, *Die Chronologie der jüngeren vorrömischen Eisenzeit*, 41. BerRGK 1960, pl. 5/16; J. Werner, *Spätes Keltentum zwischen Rom und Germanien*, München, 1979, p. 145–147, fig. 4/5–15; 5.

²² O. D. Daševskaja, *Pozdnie skify v Krymu*, Arheologija SSSR–Svod arheologičeskikh istočnikov, D1–7, Moscova, 1991, p. 36, pl. 62/17–20.

²³ G. I. Smirnova, *op. cit.*, p. 201, fig. 7/12 (= fig. 3/22a).

²⁴ *Ibidem*, fig. 7/4 (= fig. 3/18c).

²⁵ Eadem, *ArhSbornikErm*, 22, 1981, p. 48, fig. 4/3.

Obiectele din dotarea luptătorilor sunt extrem de rare. Este vorba de un vârf de lance de fier în formă de frunză, cu tubul relativ scurt (fig. 6/43e) și de un vârf de săgeată de bronz, cu capul îngust și lung, în patru muchii, și cu tub de fixare (fig. 8/5)²⁶.

Între piesele de armament sunt încadrate și vârfurile (buterolele) de teci de sabie, găsite pentru prima oară în necropolele de tip Poienești-Lukaševka. Forma buterolei din M. 36 este triunghiulară, alungită, având la capătul ascuțit un vârf sferic aplatizat. La ambele extremități buterola este decorată cu linii adâncite, transversale (fig. 5/36). Cea de-a doua buterolă provine din M. 55 și are, de asemenea, o formă conică alungită dar, din păcate, capătul sferic nu s-a păstrat. În față, la marginea de sus a piesei se observă creștături unghiulare, similare celor de la capătul de teacă din M. 18²⁷. Pe extremitățile buterolei sunt dispuse câte 2–3 linii orizontale incizate (fig. 7/55a). Aceleași categorii de inventar credem că i-ar putea fi atribuită și partea inferioară a unui obiect conic alungit, gol, cu un vârf sferic-turtit la capăt. Lungimea porțiunii păstrate din acest obiect este de circa 5 cm. Piesa a fost găsită în malul suprafeței IV/1977 (fig. 8/6)²⁸.

Buterolele își găsesc analogii directe în complexele romane din Europa de Vest. Deși s-a păstrat numai vârfurile, se poate presupune că aceste piese reprezintă părți din tecile unor gladii romane. Se definesc două tipuri principale în cadrul acestei categorii de arme ale legionarilor romani: tipul Mainz și tipul pompeian²⁹. Particularitățile tecilor acestor tipuri de săbii privesc realizarea părții metalice a corpului tecii, care nu s-a păstrat în cazul nostru. Este drept că G. Ulbert subliniază și anumite deosebiri în ceea ce privește modelarea buterolelor. Comparându-le, el precizează că la exemplarele de tip Mainz extremitatea de formă sferică sau conică este unită cu capătul tecii printr-un gât clar delimitat³⁰. Spre deosebire de exemplarele de tip Mainz, la cele de tip pompeian lipsește un astfel de gât net delimitat, iar „măciulia” buterolei este mai scundă și mai aplatizată³¹. Dacă ne lăsăm conduși de aceste indicii, atunci buterolele de la Dolinjang ar urma să fie atribuite seriei de tip Mainz, întrucât extremitățile lor au un gât alungit.

Gladiile romane se datează în sec. I e.n., cu o ușoară prelungire înapoi, în sec. I î.e.n. Se consideră că tipul Mainz precede în timpul cel pompeian, adică datează din prima jumătate a acestei perioade – spre sfârșitul sec. I î.e.n. și în prima jumătate a sec. I e.n.³².

Descoperirile de buterole de gladii romane de la Dolinjang nu sunt, în prezent, singurele din dreapta Nistrului mijlociu. În anul 1985 noi am descoperit un capăt de teacă de sabie din seria Mainz într-un mormânt sarmatic secundar din tumulul nr. 3 de la Lenkovți (Lencăuți), reg. Cernăuți, care datează, pe baza inventarului, din prima jumătate a sec. I e.n.³³.

Materialele descoperite în cursul ultimelor săpături din necropola de la Dolinjang confirmă părerile preliminare despre acest complex, ca fiind cel mai

²⁶ *Ibidem*, p. 48, fig. 6/9.

²⁷ Eadem, SA, 3, 1981, p. 199–200, fig. 7/4 (= fig. 3/18c).

²⁸ Eadem, ArhSbornikErm, 22, 1981, fig. 10/4.

²⁹ G. Ulbert, Germania, 47, 1969, p. 119–128.

³⁰ *Ibidem*, p. 120, pl. 32/2.

³¹ *Ibidem*, p. 120, pl. 19/26–27, 1a-b; fig. 4.

³² *Ibidem*, p. 118–119, 123–124; D. Berciu, Thraco-Dacica, 3, 1982, p. 151, fig. 1/2.

³³ G. I. Smirnova, în *Drevnie pamjatniki kul'tury na territorii SSSR*, Sankt Petersburg, 1991, p. 17, 23–24 și fig. 5/13.

târziu în limitele cronologice ale culturii Poienеști-Lukașevka. Datarea părții pe atunci cercetate a necropolei o fixam în a doua jumătate a sec. II – sfârșitul sec. I î.e.n.

Materialele primelor 24 de morminte i-au permis deja lui Mircea Babeș să precizeze poziția cronologică a necropolei de la Dolinjanу între celelalte cimitire ale acestei culturi și să dovedească faptul că o mare parte din mormintele de la Dolinjanу corespund sfârșitului celei de a II-a faze a culturii Poienеști-Lukașevka, iar celelalte fazei târzii, a III-a³⁴. Cu alte cuvinte, M. Babeș a precizat existența necropolei de la Dolinjanу în același timp cu sfârșitul cimitirului de la Borosești și trecerea ei în a III-a fază, ultima, care se definește, până în prezent, numai pe baza materialelor de la Dolinjanу. La concluzii apropiate a ajuns și K. V. Kasparova, care a avut în vedere nu numai materialele din primele 24 morminte, ci și din celelalte 34 morminte³⁵.

Printre noile descoperiri, care indică funcționarea necropolei până în prima jumătate a sec. I e.n. inclusiv, se numără capetele de teci de gladii romane. Grupul de înmormântări din cea de a III-a fază a culturii Poienеști-Lukașevka s-a mărit prin noile morminte în care au apărut catarama rotundă cu cârlig, fibulele de tip Kostrzewski M și N, ca și alte tipuri de fibule de schemă Latène târzie. Pe acest temei pot fi identificate mormintele care datează cu certitudine din faza târzie de existență a necropolei. Este vorba de mormintele: M. 6, 17, 18, 22, 26, 28, 36, 39 și 55, în care, pe lângă tipurile de fibule amintite mai sus, catarama de formă rotundă și buterole de teci, au fost găsite brățara cu protuberanțe și cuțitul cu muchia dreaptă, caracteristice pentru faza Latène D2.

Precizarea datării absolute a necropolei, efectiv cercetate integral, de la Dolinjanу și microcronologia acestui complex vor fi prezentate în lucrarea pregătită de K. V. Kasparova. Tot acolo va fi analizată și problema originii culturii Poienеști-Lukașevka*.

³⁴ M. Babeș, *op. cit.*, p. 141–145, fig. 10–12.

³⁵ K. V. Kasparova, *Kul'tura Pojanești-Lukașevka. Periodizacija i hronologija*, în *Slavjane i ih sosedi v konce I tys. dol n.e. - pervoj polovine I tys. n.e.*, Moscova, 1993, p. 90–93, pl. 30; eadem, *Mogil'nik Dolinjanу i ego mesto sredi pamjatnikov poenești-lukașevskoj kul'tury*, în *Dinamika kul'turnyh tradicii: mehanizm peredači i formy adaptacii. Tezisy dokladov simpoziuma*, Sankt Petersburg, 1993, p. 34–36.

* *Nota redacției*: Textul lucrării de față a fost tradus din limba rusă de dr. Eugen Comșa. Verificarea și pregătirea pentru tipar a manuscrisului și ilustrației au revenit dr. Mircea Babeș. Din inițiativa sa a fost introdusă aici și ilustrația M. 1–24, în formula grafică apărută în monografia: M. Babeș, *Die Poienеști-Lukașevka-Kultur. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt*, Bonn, 1993, pl. 47–48. Nu s-a intervenit în problemele de conținut, chiar dacă, de ex., determinarea garniturilor de teacă drept buterole de gladii romane și ridicarea implicită a datei finale a necropolei în prima jumătate a sec. I p. Chr. sunt problematice. Colegiul de redacție mulțumește doamnei Galină Ivanovna Smirnova, șefa secției preistorice a Muzeului Ermitaj din Sankt Petersburg, pentru prezentarea acestei lucrări, deosebit de importante pentru studiul unor probleme ce preocupă de multă vreme arheologia românească. În același timp, ne exprimăm profundul regret în legătură cu dispariția prematură, la 7 iulie 1994, a Kseniei Vasilievna Kasparova, reputată cercetătoare a epocii fierului în spațiul est-european, de la care eram îndreptățiți să așteptăm noi concluzii privind necropola de la Dolinjanу și cultura Poienеști-Lukașevka în general.

DAS FLACHGRÄBERFELD VOM POIENEȘTI-LUKAȘEVKA-TYP VON DOLINJANY

(DIE GRABUNGSKAMPAGNIEN 1985, 1987 UND 1988)

ZUSAMMENFAßUNG

Zusätzlich zu den ersten 24 früher publizierten Gräbern (Anm. 1–2) werden hier die weiteren 34 Brandgräber aus Dolinjany (=Dolineni, Bezirk Tschernowitz, Ukraine) veröffentlicht, die von der archäologischen Expedition der Ermitage (Sankt Petersburg) in den Jahren 1985 und 1987–1988 freigelegt worden sind. Die Analyse und die allgemeinen Schlußfolgerungen dieses Beitrags stützen sich also auf der Gesamtheit der 58 dort entdeckten Gräber, einschließlich Kenotaphen. Die neuen Ausgrabungen haben die Vorherrschaft der Gruben- gegenüber von Urnengräbern (46 zu 12) bestätigt. Die Grabinventare aus den letzten Kampagnen haben ebenfalls die frühere Meinung bestätigt, wonach in Dolinjany die jüngste Stufe der Poienești-Lukașevka-Kultur vertreten ist (Anm. 34–35). Anhand mancher Grabbeigaben wird als Enddatum dieses Friedhofs die erste Hälfte des 1. Jh. n. Chr. vorgeschlagen. Im Laufe der neuen Ausgrabungen wurde das Repertoire von Beigaben- und Gefäßtypen erheblich erweitert. Zum ersten Mal wurden hier Platten- und Ringgürtelhaken (Abb. 4/26d, 6/40a, 7/44b), antropomorphe Anhänger aus Fayence (Abb. 6/40e) und Ortbander von römischen gladii (Abb. 5/36; 7/55a) entdeckt. Bestimmte Kleinfunde, so die Fibeln vom Spätlatèneschema (Abb. 3/17, 18 a-b, 22 f-g; 4/28b), der Ringgürtelhaken, die Ortbander usw., gestatten eine relativ späte Datierung des Gräberfeldes von Dolinjany, etwa vom Ende des 2. Jh. v. Chr. bis in die erste Hälfte des 1. Jh. n. Chr.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. Dolinjany (Dolineni), Bezirk Tschernowitz, Ukraine. Plan des Brandgräberfeldes vom Poienești-Lukașevka-Typ. (1 unerforschte Flächen; 2 Grubengräber; 3 Urnengräber).

Abb. 2. Dolinjany. Gräber 1–8 und 10 (Kleinfunde: 2f, 7a Glas; 2b, 8c Bronze; 6 Eisen und Bronze; sonst alles Eisen).

Abb. 3. Dolinjany. Gräber 11–18 und 20–23 (Kleinfunde: 13c Glasfluß; 12a, 13b, 22c Ton; 22b-d Bronze; 13a, 22g Eisen und Bronze; sonst alles Eisen).

Abb. 4. Dolinjany. Gräber 25–28 (Kleinfunde: alles Eisen).

Abb. 5. Dolinjany. Gräber 29–32 und 34–36 (Kleinfunde: 31c Bronze; 32b, 35c Ton; 35d Glas; sonst alles Eisen).

Abb. 6. Dolinjany. Gräber 38–43 (Kleinfunde: 38, 40f-g, i, 43d Bronze; 40e Fayence; 40h, 43c Glas und Glasfluß; sonst alles Eisen).

Abb. 7. Dolinjany. Gräber 44, 46–47, 49–50 und 53–57 (Kleinfunde: 44d Bronze; 50d Glas; sonst alles Eisen).

Abb. 8. Dolinjany. In der Schicht, außerhalb der Gräber gefundene Grabbeigaben (2–3, 5 Bronze; 1, 4, 6–8 und 10–11 Eisen; sonst alles Ton).

Abb. 9. Dolinjany. Grundrisse und Profile der Gräber 25–29 (1 Grabnummer, 2 kalzinierte Knochen, 3 Armring, 4 Fibel, 5 Messer, 6 Keramik, 7 Ring, 8 vermutlicher Grundriß der Grube).

Abb. 10. Dolinjany. Grundrisse und Profile der Gräber 33–36 und 38–41 (1 Grabnummer, 2 kalzinierte Knochen, 3 Armring, 4 Fibel, 5 Messer, 6 Gürtelhaken, 7 Ortband, 8 Keramik, 9 Ring, 10 vermutlicher Grundriß der Grube, 11 Perlen, 12 Spinnwirtel).

Abb. 11. Dolinjany. Grundrisse und Profile der Gräber 45–47, 49–50, 53–54 und 57–58 (1 Grabnummer, 2 kalzinierte Knochen, 3 Armring, 4 Fibel, 5 Messer, 6 Ring, 7 Kohle, 8 Keramik).